

DV Potočnica
Ulica grada Vukovara 18
10 000 Zagreb
tel/fax. 3096-438, 3096-439
e-mail: dv-potocnica@zg.t-com.hr
www.dv-potocnica.com

KURIKULUM DJEČJEG VRTIĆA „POTOČNICA“

Autor: Dunja Čuljak, stručni suradnik pedagog

Urednik: Borka Rumiha, prof., ravnatelj

Lektor: Iva Ivanković, stručni suradnik logoped

Suradnici: svi djelatnici dječjeg vrtića *Potočnica*

Zagreb, Pedagoška godina 2015./2016.

SADRŽAJ

1. O nama
2. Naša misija, Naša vizija & Naš Cilj
3. Kurikulum „Potočnice“ & Strategije provedbe kurikuluma
4. Raznolikost programa
  4. 1. Redoviti programi
  4. 2. Posebni programi
  4. 3. Sigurnosno zaštitni i preventivni programi
  4. 4. Kraći programi
5. Projekti & projektno planiranje/ zadaće
6. Ljudski potencijali i stručno usavršavanje
7. Partnerstvo vrtića i obitelji
8. Suradnja s vanjskim čimbenicima
9. Vrednovanje i samovrednovanje u vrtiću (Preduvjet osiguravanja kvalitete ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja) & Dokumentiranje
10. Etički kodeks
11. Literatura

1. O nama

Dječji vrtić „Potočnica“ smjestio se u Ulici grada Vukovara 18, u blizini Trešnjevačkog trga. Vrtić je otvoren 1965. godine pod nazivom Dječji centar „Marica Pataki“. Imao je 4 boravka za djecu vrtićke i jasličke dobi. Godine 1992. vrtić mijenja ime u Dječji vrtić „Potočnica“ jer se tih godina nazive dječjih vrtića nastojalo približiti djeci. Nastavlja se s proširenjem prostora vrtića te obogaćivanjem odgojno-obrazovnog rada. Uveden je i program ranog učenja engleskog jezika za djecu predškolske dobi, jedan od prvih takvih programa u vrtićima grada Zagreba. Tih godina otvara se i poseban dvojezični hrvatsko-mađarski program za djecu pripadnike mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj, po čemu vrtić ostaje prepoznatljiv i danas, pa je tako 2010. godine naša odgajateljica Katalin Svaguša primila veliko priznanje za svoj rad - *Orden mađarske države za zasluge u kulturi*.

Od 1996. godine vrtić vodi sadašnja ravnateljica, profesor defektolog i diplomirani odgajatelj, Borka Rumiha, koja je za svoj dugogodišnji odgojno-obrazovni rad te promicanje prava djeteta 2006. godine dobila nagradu „Ivan Filipović“, a još 2003. godine dodijeljeno je *Ministrovo priznanje* dječjem vrtiću „Potočnica“. Ovo je razdoblje obilježeno značajnim povećanjem broja djece i istaknutim porastom interesa i potreba za posebnim i dodatnim programima, pa je iste godine pokrenut i specijalizirani program dramskog vrtića, proizašao iz načela dramske pedagogije, u suradnji s velikom dramskom pedagoginjom Zvezdanom Ladikom.

Zbog povećane svijesti i porasta senzibiliteta društva za potrebe djece s teškoćama, od 1998. godine u vrtiću „Potočnica“ s radom započinje Poseban program za predškolsku djecu s teškoćama, prvi takav pokrenut u jednom redovnom vrtiću izvan specijalizirane ustanove. Od 2002. godine vrtić provodi i program inkluzije, odnosno program uključivanja djece s teškoćama u redovne skupine.

Vrtić 2001. godine postaje sjedištem Povjerenstva za polaganje stručnih ispita defektologa i logopeda u radu s djecom predškolske dobi s teškoćama u sustavu ranog i predškolskog odgoja, a potom i sjedište Povjerenstva za polaganje državnih stručnih ispita odgajatelja pripravnika, a do danas je u našem vrtiću stručni ispit položilo više od 1700 odgojitelja iz vrtića grada Zagreba, ali i cijele Hrvatske. Osim toga, vrtić je i Vježbaonica Učiteljskog (Kineziološka metodika i Metodika hrvatskog jezika) i Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta, a svoju stručno-pedagošku praksu u našoj ustanovi obavljaju i studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Nakon nekoliko nadogradnji, vrtić „Potočnica“ 1984. godine poprima današnji izgled dvokatnice čija unutarnja površina iznosi 3800 m². U tom je prostoru smješteno 18 skupina koje broje otprilike 150-ero djece jasličke i 250-ero djece vrtićke dobi. O njima svakodnevno brine iznimno kreativan i stručan tim koji obilježava visoka kvaliteta međuljudskih odnosa koja se reflektira na cjelokupnom području rada i djelovanja i općem odnosu prema djetetu i roditelju. Taj tim čine ravnatelj, stručno-razvojna služba u koju spadaju pedagog, psiholog, defektolozi, logoped i zdravstveni voditelj, stručni suradnici pripravnici, 45 odgajatelja, trećih odgajatelja i odgajatelja pripravnika, pomoćni zdravstveni djelatnici, administrativno i tehničko osoblje, sveukupno blizu 80-ero zaposlenika.

Jedna od posebnosti “Potočnice” krije se u činjenici da djelujemo na jednoj lokaciji sa tako velikim brojem korisnika, zaposlenika, i posjetitelja, a na ovu adresu već 51. godinu svakodnevno veselo dolazi oko 400 djece i njihovih roditelja.

2. Naša misija, Naša vizija & Naš cilj

Globalni cilj dječjeg vrtića „Potočnica“ polazi od primarnog interesa djeteta i njegovih osnovnih potreba, a to je zdravo i uspješno individualno funkcioniranje, stvaranje pozitivnih socijalnih odnosa u kvalitetnom okruženju vrtića i cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta uz stvaranje uvjeta za maksimalan razvoj njegovih kompetencija.

Naša misija se sastoji u nastojanju da se svako dijete i svaka odrasla osoba (roditelji, zaposlenici, suradnici) u vrtiću osjeća sigurno, prihvaćeno i zadovoljno i da se omoguće takvi socijalni uvjeti u kojima dijete, može zdravo, sretno i slobodno razvijati sve svoje potencijale, a odrasla osoba svoje profesionalne i osobne kompetencije.

Vizija iz koje proizlazi naša misija sadržana je u ideji da vrtić treba biti mjesto sretnog življenja djece i odraslih i da svatko tko ovdje dođe, tu zaista poželi i ostati.

Osnovna uloga obitelji i cjelokupne okoline koja skrbi za dijete je omogućiti mu usvajanje životnih kompetencija važnih za izrastanje u odgovorne i zadovoljne ljude koji su: empatični, tolerantni, samostalni, pravedni, ustrajni, spremni su na usvajanje novih znanja i vještina, znaju se založiti za sebe, poštuju razlike i individualne slobode... Dugogodišnji stečeni materijalni i ljudski resursi vrtića te stručno znanje, humanost i volja svih djelatnika svima nam daje vjeru da ćemo, usprkos tomu što uvjeti u društvenom okruženju postaju sve složeniji, održati dosadašnju razinu i kvalitetu rada te uvijek davati najbolje, kako bismo

svakom djetetu omogućili da se u punom smislu ostvari kao čovjek, što je u konačnici i moto našeg vrtića – “Postati čovjek je ljepše nego postati kralj” (A. G. Matoš). Analogno tome, vrijednosti koje nastojimo njegovati u ranom i predškolskom razvoju, odgoju i učenju djeteta su sljedeće: *Empatija, Tolerancija, Solidarnost, Altruizam, Čovječnost, Jednakost, Etičnost, Humanost, Odgovornost, Iskrenost, Fleksibilnost, Kreativnost, Samostalnost, Suradnja, Pomaganje, Nenasilje, Poštenje, Prijateljstvo, Snalažljivost, Poduzetnost, Inicijativnost, Pravednost, Skromnost, Poniznost, Opraštanje, Povjerenje, Uvažavanje, Radni moral, Dosljednost, Ustrajnost, Samokritičnost, Samokontrola, Samodisciplinina, Moć kritičkog rasuđivanja, Sposobnost komuniciranja, Sposobnost slušanja, Poštivanje razlika, Zajedništvo, Individualne slobode, Odlučnost*

Modeli djelovanja odnosno način na koji se nastoji realizirati ostvarenje ovih ciljeva vidimo, osim u stalnom unapređivanju kvalitete odgojno-obrazovnog rada ustanove u cjelini, kako na makro, tako i na mikro planu, u glavnim zadaćama koje ustanova postavlja kao prioritetne za svaku novu pedagošku godinu, a provode ih, ovisno o specifičnom području djelatnosti, ravnatelj, zdravstveni voditelj, svi članovi stručno-razvojne službe, odgajatelji i svi drugi zaposlenici *Potočnice*.

3. Kurikulum „Potočnice“ & Strategije provedbe Kurikuluma

Konkurentnost na tržištu nužno vodi promjeni paradigme učenja pa danas govorimo o cjeloživotnom učenju i stvaranju društva temeljenog na znanju i socijalnoj inkluziji, što zahtijeva restrukturiranje i modernizaciju sustava odgoja i obrazovanja, transdisciplinarni pristup i inovativne metode rada, a s obzirom na ograničenost materijalnih uvjeta, ono na što se treba usmjeriti jest razvoj ljudskih potencijala. Ljudski potencijali najvažnija su snaga postojećeg sustava odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj i Europi, a u mikroperspektivi su pokretačka snaga odgojno-obrazovnog rada u Dječjem vrtiću „Potočnica“.

Možemo reći da je ono što „Potočnicu“ obilježava u cjelini nastojanje za izgradnjom tolerantnog okruženja u kojem se, iznad svega, poštuju različitosti i individualne slobode pojedinca, svakog djeteta i svakog čovjeka. Ono što nastojimo graditi jest mjesto na kojem bi se svako dijete i svaka odrasla osoba (roditelji, zaposlenici, suradnici) trebala osjećati sigurno, prihvaćeno i zadovoljno, mjesto u kojem vladaju takvi socijalni uvjeti u kojima dijete može

zdravo, sretno i slobodno razvijati sve svoje potencijale, a odrasla osoba svoje profesionalne i osobne kompetencije.

Filozofija odgoja u dječjem vrtiću *Potočnica* utemeljena je na modelu inkluzivne pedagogije i transdisciplinarnom pristupu. Naime, smatramo kako u organizacijskom smislu pripadamo transformacijskom tipu vođenja – onom u kojem se radi s ljudima, a ne na njima, i u kojem se moć upotrebljava zajedno s drugima, a ne nad drugima - u kojem zajedno stvaramo neku dobru, zdravu, kvalitetnu i veselu odgojno-obrazovnu priču.

Poštujemo različitosti i njegujemo ih, pri čemu ne mislimo samo na djecu s teškoćama, koja predstavljaju široko područje našeg interesa i djelovanja, već i na svu drugu djecu u našem vrtiću, koja se međusobno razlikuju u svojim mogućnostima, sposobnostima, interesima i potrebama. Promičemo humanizam i toleranciju, što se očituje pluralizmom kultura, rodnih, rasnih, etničkih, vjerskih, nacionalnih razlika ili socijalnog statusa.

Kada govorimo o inkluzivnoj pedagogiji, mislimo na pedagogiju jednakih mogućnosti, koja sve oblike različitosti, pa onda i teškoće i medicinske dijagnoze stavlja u drugi plan, ističući stav kako se svako dijete može promatrati kao dijete s posebnom potrebom, odnosno kao ravnopravno. Usmjeren je na prednosti, a ne nedostatke drugih, a prihvaćanjem različitosti razvija se svijest o jedinstvenim individualnim karakteristikama i spoznaja o tome kako svaki pojedinac posjeduje vještine kojima je u stanju nadvladati svoje teškoće i postići uspjeh. U konačnici je različitost svakog čovjeka, svakog djeteta, ono što bi nas trebalo spajati, ono po čemu smo svi, zapravo, isti i ono zbog čega je ravnopravnost u institucionaliziranim oblicima odgoja i obrazovanja od najranije dobi jednostavno nužna.

Naša nastojanja svoj sukus pronalaze u činjenici da svoj pristup djetetu i čovjeku gradimo promatrajući njegove individualne mogućnosti, njegove potencijale, i u tom smislu pokušavamo stvoriti uvjete jednakih šansi za svakog pojedinca u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Cilj nam je potaknuti na poštivanje ljudskih i dječjih prava sve one s kojima radimo i surađujemo. U svemu tome nam pomaže transdisciplinarni pristup, onaj u kojem svatko od nas sa svog profesionalnog stajališta donosi mišljenje o određenom promatranom odgojno-obrazovnom fenomenu. Osim profesionalnog područja ispred kojeg istupamo, ne možemo zanemariti i naše mentalne modele, sklop uvjerenja i vrijednosti svakog čovjeka, našu tzv. implicitnu pedagogiju. Mnoštvo tih implicitnih pedagogija/mentalnih modela kroji dinamiku našeg svakodnevnog rada i u ukupnoj perspektivi čini kulturu naše ustanove.

Transdisciplinarni pristup koji promičemo i njegujemo naglašava komunikaciju, interakciju i suradničke odnose među članovima tima, s ciljem jačanja tima i maksimalnog razvoja potencijala djeteta. Karakterizira ga demokratsko, konsenzualno donošenje odluka, jednaka prava i uvažavanje svih sudionika, pri čemu se odlučivanje temelji na snazi argumenata, a ne na snazi položaja. Rezultat je ozračje povjerenja, povezanosti, međusobnog poštovanja i prihvaćanja svih stručnih djelatnika vrtića, što se direktno odražava na odnos prema djeci (roditeljima, suradnicima), a potom i među djecom.

Možemo reći kako stremljenja dječjeg vrtića „Potočnica“ i naše cjelokupno djelovanje u pogledu konstantnog unapređivanja kvalitete ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja idu u korak sa suvremenim pedagoškim izazovima, što nas čini veoma sretnima i ponosnima, ali treba istaknuti i činjenicu kako ta velika odgovornost zahtijeva poseban trud i energiju, kao i stalni osobni angažman i ulaganje svih naših djelatnika u stjecanje novih znanja i vještina.

Analogno tome, smatramo kako je promicanje ideje inkluzivne pedagogije i transdisciplinarnosti nužno, a moguće ga je postići stvaranjem odgovarajućeg kontekstualnog okruženja koje pozitivno djeluje na napredak sve djece rane i predškolske dobi (kako u pogledu senzomotoričkog razvoja, socijalno-emocionalnog razvoja i razvoja ličnosti, tako i u pogledu kognitivnog razvoja te razvoja jezika, govora, komunikacije, izražavanja i stvaralaštva) i omogućuje da se svatko razvija u skladu sa svojim vlastitim tempom.

Poseban naglasak našeg kurikulumuma je i na najautentičnijoj dječjoj aktivnosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju uopće, a to je dječja igra, pa je nužno reći i nekoliko riječi o pedagogiji dječje igre i važnosti koju ona ima u filozofiji odgoja „Potočnice“¹.

Dječja se igra u predškolskom institucijskom kontekstu svojom kvalitetom razlikuje od igara u drugim okruženjima što se pripisuje očekivanjima profesionalaca s obzirom na njezin razvojni potencijal. U igri dijete reprezentira svoje iskustvo i ona je izuzetno osjetljiva na kontekstualne odlike u kojem nastaje i razvija se.

Odnos profesionalaca prema igri proizlazi iz općih i specifičnih obilježja odgojno-obrazovne prakse. U šira obilježja ulazi kultura konkretne ustanove s različito izraženim senzibilitetom za dječju igru, obilježja prostornog i materijalnog konteksta, kurikulum i očekivanja odgajatelja u odnosu na kompetencije djece. Vremenska, materijalna i prostorna struktura ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje može biti značajna barijera u pojavi i

---

¹ Iz znanstveno-stručnog članka publikacije *Društava Naša djeca* sa znanstveno-stručnog skupa održanog u Splitu 24. & 25. rujna 2015. „Dijete, igra, stvaralaštvo“ – Čuljak Dunja (stručni suradnik pedagog DV *Potočnica*): *Značaj kontekstualnih uvjeta za dječju igru*

razvoju igre, ali i značajna podrška njezine pojavnosti. Materijalno i prostorno područje dječjih aktivnosti svojom organizacijom i strukturom šalju mnogo različitih poruka koje implicitno odražavaju dominantnu percepciju odraslih o djetetu. S obzirom na opće odrednice našeg kurikuluma možemo sa sigurnošću reći kako se u našem vrtiću igra smatra aktivnošću esencijalnom za cjelokupan razvoj i učenje djeteta (Wood & Attfield, 2005.), ona je medij za učenje, usmjeren na razvoj i postizanje učinkovitosti.

Pedagogija dječje igre polazi od kurikulumu koji se temelji na stvaranju optimalnih materijalnih i socijalnih uvjeta u kojima djeca mogu biti slobodna istraživati, rješavati probleme u kompleksnim situacijama i stvarati svoje scenarije (Curtis i Carter, 2008.) Najvažnija karakteristika i univerzalno obilježje djeteta jest igra, što je usko vezano uz fenomen djetinjstva i djeteta uopće, neovisno o društvu ili kulturi kojoj dijete pripada. Ono što igru odvađa od svih ostalih dječjih aktivnosti jest sloboda (inicirana je od strane djeteta) i mogućnost imaginacije. Prema definiciji autorica Šagud i Petrović-Sočo (2013., str.280.) „igra je centralna i autentična aktivnost koja obilježava djetinjstvo, u kojoj su holistički integrirana znanja, sposobnosti, iskustva, vještine i određene vrijednosti“. Igra je, dakle, osnovna aktivnost djeteta putem koje se ono razvija na primjeren i cjelovit način. U simboličkoj igri, u kojoj dijete reprezentira svoja iskustva iz realnog života, odgajatelj bi trebao imati sljedeće uloge: pripremanje prostorno-materijalnog okruženja za scenarij igre, sudjelovanje, promatranje, dokumentiranje, poticanje i posredništvo. S obzirom na činjenicu da raznovrsnost u izboru odgovarajućih materijala u kombinaciji s njihovom prikladnom prostornom organizacijom stimulira i raspiruje djetetove intelektualne vještine i znatiželju, prostorno-materijalno okruženje nužno doprinosi profiliranju i uobličavanju dječje simboličke igre. Kvaliteta igre neosporno je uvjetovana i ulogom odgajatelja u cjelovitosti odgojno-obrazovne prakse, zbog čega se javlja nužnost refleksivne prirode te prakse, jer prava se teorija generira direktno iz prakse, ona slijedi istraživanje, a sastavni su joj dio samorefleksije i zajedničke refleksije akcija koje poduzimaju sami praktičari.

Dominantna rasprava o igri ograničena je svojim odrazom kroz prizmu razvojne perspektive i socijalne prakse koja se javlja unutar kulture određene ustanove, odnosno, konkretno, unutar naše ustanove. Svakodnevni realni kontekst naše ustanove uređen je tako da omogućuje slobodno izražavanje i ekspresiju dječjih iskustava, kao i izgrađivanje socijalnih kapaciteta koji će omogućiti bolju participaciju u različitim socijalnim grupama. Jer igra se ne zbiva u vakuumu, već u multikonktextualnim uvjetima koji određuju razinu njezine kompleksnosti i njezinih razvojnih potencijala, zbog čega je igru nemoguće promatrati odvojeno od konteksta.

Kvalitetan kontekst podrazumijeva: adekvatan prostorni i materijalni kontekst, fleksibilnost u organizaciji vremena aktivnosti i poticajan socio-emocionalni i komunikacijski kontekst. Analogno tome, nužno je promišljati, kreirati i podržavati otvoren didaktičko-metodički sustav koji djeci i djelatnicima u odgoju i obrazovanju omogućuje slobodu u izboru sadržaja, metoda i oblika rada što je preduvjet razvoja kreativnog mišljenja, autonomije i odgovornosti. Pritom je zadaća odraslih pružati odgovarajuće poticaje i inicijativu za suradničko učenje i igru. Primjereno odnosno stimulirajuće okruženje jest ono u kojem prevladavaju pozitivne društvene interakcije i međusobno povjerenje. U takvom okruženju djeca razvijaju socijalne vještine i kompetencije.

- Bogato i poticajno prostorno-materijalno okruženje omogućuje slobodan izbor aktivnosti djeci različitih interesa i razvojnih razina te međusobno stupanje u interakciju. Prostor se organizira za igru djece u jasno prepoznatljive centre aktivnosti koji su djeci privlačni i ugodni za boravak, daju osjećaj topline i sigurnosti. Materijali su složeni na dohvata djece, dostupni u dovoljnim količinama, primjereni razvojnim kompetencijama i interesima djece, sigurni, logički sistematizirani, uredni i estetski vrijedni. Pravilno strukturiran prostor svojim rasporedom centara djeci omogućuje različite socijalne interakcije, u manjim ili većim grupama, ali istovremeno nudi priliku za osamu djeteta i njegovu samostalnu aktivnost. Kroz bogatu ponudu konkretnih i djetetu zanimljivih materijala potiče se aktivno konstruiranje znanja tj. učenje činjenjem. Dijete u procesu svog aktivnog učenja samo inicira aktivnosti na temelju vlastitih interesa, samostalno bira materijale i odlučuje što će s njima činiti. Raznovrsnost, dostupnost, količina i način ponude materijala promovira neovisnost i autonomiju učenja djeteta. U procesu aktivnog istraživanja materijala, tijekom kojeg dijete ima direktno iskustvo manipuliranja, preoblikovanja i kombiniranja, koristi se svim osjetilima a svoje iskustvo verbalizira.
- Organizacija vremenskog konteksta je fleksibilna u smislu usklađivanja djetetovih potreba, interesa, njegovog biološkog ritma i rutine koju zahtjeva organizacija rada u vrtiću. U promišljanju vremenskog konteksta osnovno je načelo da svaki trenutak življenja djeteta u vrtiću ima jednaku važnost i jednak odgojno-obrazovni potencijal.
- Što se tiče poticajnog socio-emocionalnog i komunikacijskog konteksta, kao što je opisano već ranije, odrasla osoba u interakciji s djetetom njeguje stav koji neće biti

poučavateljski, već nedirektivan. U svrhu poticanja socio-emocionalnog razvoja kao temelja razvoja kompetentnog djeteta, odgajatelj razvija i njeguje empatijom vođenu komunikaciju s djetetom. Na taj način slijedi djetetove individualne potrebe i inicijativu. Uvažavajući sigurnost svakog djeteta, nastoji biti emocionalno dostupan djetetu, komunicira s njim na podržavajući način, pružajući mu osjećaj ohrabrenja i prijateljstva, potpore i utjehe, razvijajući osjećaje bliskosti i privrženosti. To čini promatrajući i prateći djetetovo ponašanje, njegovu verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Djetetovu prirodnu potrebu da istražuje, upozna i razumije vlastito okruženje, odgajatelj podržava svojom zainteresiranošću, entuzijazmom i razložnim oduševljenjem. To čini i verbaliziranjem djetetovih postupaka, postavljanjem otvorenih i poticajnih pitanja te dijeljenjem optimističnih opažanja o onome što nas okružuje. Pokazujući poštovanje i zanimanje za sve ono što kod djeteta izaziva divljenje i čuđenje, odgajatelj stvara bazu za razvoj mašte i kreativnosti djeteta, odnosno stjecanje novih spoznaja i iskustava u skladu s prirodom djeteta. Kako je naglasak u odgoju, između ostalog, na razvoju sposobnosti samoregulacije ponašanja, odgajatelj usmjerava i, prema potrebi, modificira pojedina ponašanja djeteta, davanjem jasnih, konkretnih uputa i objašnjavanjem posljedica određenog neprimjerenog, neprikladnog ili potencijalno ugrožavajućeg ponašanja, a u suradnji s djetetom dogovaraju se jasna i djeci prihvatljiva/razumljiva pravila. Verbalnim i neverbalnim putem dijete se opskrbljuje jasnim povratnim informacijama. I naravno, sam odgajatelj je model djetetu, jer sve verbalne upute u odgojnom smislu nemaju nikakvog značaja ukoliko ih i samo ne primjenjujemo odnosno ne živimo. Naime, odgoj je imanentno komunikacijski proces, a uključuje kako verbalnu, tako i neverbalnu komunikaciju, a implicitna pedagogija odgajatelja (njegov vrijednosni sustav, slika i stav o djetetu) od strane djeteta čita se intuitivno i ima puno jači utjecaj na dijete od bilo kakvih pravila i/ili uputa.

Naš je Kurikulum usko vezan uz *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*², dokument koji (uz mnoge druge relevantne dokumente) predstavlja polazište za kreiranje kurikuluma pojedine ustanove. Isto tako, vođen je suvremenim shvaćanjima djeteta (*Nove paradigme djeteta i djetinjstva, 2007.*) i organizacije odgojno-obrazovnog procesa

---

² Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Vlada Republike Hrvatske – Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb, siječanj 2015.

vrtića. Strukturiran je sukladno načelima (fleksibilnost, partnerstvo, kontinuitet, otvorenost) i vrijednostima *Nacionalnog kurikuluma* (znanje, identitet, humanizam & tolerancija, odgovornost, autonomija, kreativnost), te kao i *Nacionalni kurikulum* za svoj konačni cilj ima osiguravanje dobrobiti za dijete (osobna, emocionalna i tjelesna, obrazovna i socijalna dobrobit) i cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta, kao i razvoj njegovih kompetencija³, što predstavlja multidimenzionalni, interaktivni, dinamični i kontekstualni proces kojim se integrira zdravo i uspješno individualno funkcioniranje te pozitivni socijalni odnosi u kvalitetnom okruženju vrtića (psihološko, pedagoško i didaktičko utemeljenje).

Osim prethodno spomenutog, četiri su značajke *Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*⁴, a iste četiri (integrirani, razvojni, humanistički, konstruktivistički & sukonstruktivistički) obilježavaju i kurikulum „Potočnice“.

Naš kurikulum Integriran je zato što obuhvaća sva područja djetetova razvoja u jednoj cjelini, kako bi u potpunosti odgovarao prirodi djeteta. *Razvojan* je zato što ga obilježava razvojna, otvorena, fleksibilna i dinamična priroda.

U organizaciji procesa odstupa se od striktnog planiranja sadržaja učenja i aktivnosti djece, naglašena je fleksibilnost i mogućnost modificiranja istih. Fokus nije na Sadržaju, već na Interesima, Potrebama, Sposobnostima i Mogućnostima djeteta, a analogno tome, naglasak nije na Rezultatima učenja, već na samom Procesu, odnosno na kvaliteti iskustvenog, situacijskog učenja i kontekstualnog poučavanja. Pristup učenju podrazumijeva mogućnost izbora, neovisnost, samostalnost u aktivnostima i samoorganizacijski potencijal. Dijete prema svojim interesima, potrebama i mogućnostima slobodno bira sadržaje svojih aktivnosti i partnere, a pritom istražuje i uči na način koji je za njega smislen i svrhovit.

Cilj je istražiti *Što djeca mogu učiti* a ne ono što bi trebala činiti, zbog čega se, iznad svega, njeguje Holistički pristup nasuprot Parcijalizaciji, Individualni pristup nasuprot tzv.

Unificiranom/Univerzalnom modelu učenja, Cjelovito nasuprot Fragmentarnom učenju, Kontekstualno odnosno Autentično nasuprot Eksplicitnom, Dekontekstualnom poučavanju, što znači da se predmeti ne strukturiraju isključivo po izdvojenim metodičkim područjima, izbjegava se kruto sadržajno i vremensko odjeljivanje, već se nastoji postići sinergija.

Preduvjet je, naravno, oblikovanje uvjeta/situacija za učenje odnosno stvaranje stimulativnog okruženja u kojem djeca imaju slobodu istraživanja i stjecanja različitog znanja (1. Fizičko –

---

³ Kompetencije - podrazumijevaju dinamičku kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina („učenje učenja”, vještine za razvijanje kognitivnih vještina) → znanje i razumijevanje, interpersonalne, intelektualne i praktične vještine i etičke vrijednosti.

⁴ Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Vlada Republike Hrvatske – Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb, siječanj 2015.

proizlazi iz konkretnih, senzornih iskustava djece; 2. Socijalno – proizlazi iz raznovrsnih interakcija → izravno iskustvo življenja s drugima; 3. Logičko – djeca ga izgrađuju asimilirajući nove informacije, akomodirajući prethodno znanje u skladu s novim idejama). Naš je kurikulum i *Humanistički* jer mu je osnovno polazište samoaktualizacija djeteta. U tom smislu naša je dužnost osigurati adekvatan poticaj za razvoj svih djetetovih potencijala i uvjete za razvoj samostalnog i kritičkog mišljenja. Vrtić treba biti mjesto ugone, zadovoljstva, pripadanja i kvalitetnih odnosa, zbog čega je različitost i bogatstvo perspektiva naš *credo*, što analogno isključuje bespogovornu, beskriterijsku poslušnost kao oblik strahopoštovanja, te bilo koji oblik konformizama ili krute receptivnosti. U procesu učenja i poučavanja usmjereni smo na razvoj autonomije i emancipacije odnosno kontinuirano osposobljavanje djeteta za samoprocjenu, osiguravanje iskustva preuzimanja odgovornosti i prakticiranje odgovornog ponašanja. To je temelj odgoja i obrazovanja za demokratski način života, koje se nužno odvija u vrtiću čiji je ustroj demokratičan i neautoritaran, odnosno socijalnom okruženju koje poštuje i razumije dijete, primjereno i pravodobno reagira na njegove potrebe i u kojem dominiraju sloboda, odgovornost, tolerancija, poštenje i pravda.

Pritom prednost dajemo samoiniciranim i samoorganiziranim aktivnostima djece, u kojima odgajatelj ima takvu ulogu vođenja da proces koordinira u smislu aktivnog promišljanja svrsishodnih i primjerenih poticaja i odgovarajuće podrške, a prema potrebi se u isti i izravno uključuje.

I za kraj, naš kurikulum ima obilježja *Konstruktivizma* i *Sukonstruktivizma* jer je nemoguće zanemariti poimanje učenja kao procesa stvaranja odnosno konstruiranja i sukonstruiranja znanja. Pritom ključnu ulogu ima kontekst učenja u kombinaciji s osobnom aktivnosti djeteta. Kada se govori o kontekstu misli se na kvalitetan socijalni kontekst (podrazumijeva demokratičan ustroj – implicitna pedagogija odgajatelja/stručnjaka & kultura ustanove) + pedagoški/didaktički kvalitetno pripremljeno okruženje (prostorno-materijalni kontekst). Kvalitetan kontekst svakodnevno pruža mogućnost raznovrsnih socijalnih interakcija s drugom djecom i odraslima, te nenametljiv i podržavajući pristup odgajatelja. Naglasak je na promišljanju i kreiranju novog znanja nasuprot pukom memoriranju i repetitiji postojećega. Težište je na razvoju individualiteta i identiteta svakog djeteta, zbog čega se kontinuirano potiče samoregulirajuće, autentično učenje (individualni pristup – vlastiti tempo) nasuprot tzv. „uprosječivanja”. Ono dolazi od intrinzičnih potreba djeteta i ima relevantnu ulogu u djetetovu životu/svijetu, nije nametnuto od odraslih osoba. Pritom se u obzir uzima Razvojna dob djeteta nasuprot Kronološkoj dobi, jer ista kronološka dob ne znači i jednak način učenja. Učenje i odgoj su socijalni, komunikacijski procesi, a znanje sudioničko, proaktivno,

suradničko, nastaje u procesu zajedničke su/konstrukcije više različitih subjekata, ovisi o prethodnom iskustvu i mnogim drugim individualnim posebnostima osobe koja uči (različitost predznanja, razumijevanja, interesa, perspektiva, razvojnih potreba i mogućnosti), te načinu na koji ona interpretira određeno iskustvo (učenja).

4. Programi

Dječji vrtić „Potočnica“ danas broji više verificiranih programa koji se, uz redovne, provode u vrtiću; program za djecu s teškoćama u razvoju, prošireni program inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovne skupine, dvojezični mađarsko-hrvatski program za djecu pripadnike mađarske narodne zajednice, program ranog učenja engleskog jezika u dvije skupine, program dramskog vrtića, također u dvije skupine, te program „otvorenog vrtića“ u četiri skupine. Preostali programi su redoviti jaslički program mlađih i starijih jasličkih skupina, njih sedam.

Kada je o vrtićkim skupinama riječ, sve skupine su heterogene, a raspon ovisi o programu pojedinih skupina i interesu roditelja. Dugogodišnje praktično iskustvo pokazalo je kako heterogene skupine pružaju znatno veći prostor za individualizirani pristup, a bliže su i prirodnim uvjetima odrastanja.

Ono što karakterizira cjelokupan rad i sve programe dječjeg vrtića „Potočnica“ jest činjenica kako su svi fenomeni ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u institucionalnom kontekstu promatrani kroz prizmu interesa djeteta i dobrobiti za dijete. Na makro planu, kontekstualni uvjeti sublimiraju implicitne pedagogije svih naših djelatnika, što u konačnici određuje kulturu naše ustanove, a direktno se odražava na mikro planu, odnosno prostornoj, sadržajnoj, socijalnoj otvorenosti, strukturi aktivnosti, planiranju sadržaja i komunikaciji s djecom i odraslima.

Što se tiče prostornih i materijalnih uvjeta, treba reći kako je u svim programima, odnosno skupinama dječjeg vrtića „Potočnica“ prisutna takva organizacija koja pokriva sva relevantna područja za cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta. Sve skupine/ prostori otvoreni su za poticanje istraživanja, otkrivanja i aktivnog učenja kroz igru, usmjereni na razvoj kreativnosti, odnosno razvoj djetetovih stvaralačkih i izražajnih potencijala. Sve navedeno predstavlja platformu za postizanje emocionalne stabilnosti djeteta, stvaranje pozitivne i zdrave slike o sebi, razvoj samopouzdanja, kao i kvalitetnih socijalnih odnosa, njegovanje suradnje i tolerancije, te shvaćanje važnosti demokratičnih odnosa koji djetetu omogućuju da u procesu svog razvoja, odgoja i učenja su/djeluje aktivno i samostalno, te autonomno i odgovorno odlučuje, što ga čini ravnopravnim članom društvene zajednice.

Svi redovni, posebni i kraći programi dječjeg vrtića „Potočnica“ verificirani su od strane *Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta* i podržani od *Agencije za odgoj i obrazovanje*,

kao i *Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i sport*, a polaze od stvarnih potreba djeteta kao cjelovite dinamične osobnosti, koja se nalazi u stalnoj interakciji s fizičkim i društvenim okruženjem, što čini bitan faktor djetetova vlastitog razvoja.

U funkcionalnom smislu cjelovitih programa, koji imaju za cilj poticanje i razvoj svih aktualnih i potencijalnih sposobnosti djeteta (tjelesnih, umnih, osjećajnih i društvenih), razvijamo i pojedinačne specijalizirane, komplementarne, interesne programe koji uz cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta, imaju za cilj posebno potaknuti razvoj pojedinih djetetovih sposobnosti.

4. 1. Redoviti cjelodnevni program

Redoviti program njege, odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece rane i predškolske dobi koji je prilagođen razvojnim potrebama djece te njihovim mogućnostima i sposobnostima provodi se u 8 skupina Dječjeg vrtića *Potočnica*.

Obilježja programa:

Ciljevi i zadaće redovitog programa usmjereni su na očuvanje tjelesnog i mentalnog zdravlja djeteta, poticanje cjelovitog razvoja svih funkcija i svih djetetovih aktualnih i potencijalnih sposobnosti i vještina (tjelesnih, intelektualnih, socio-emocionalnih i izražajnih), uz naglašenu komunikacijsku i interakcijsku komponentu.

Program je namijenjen djeci ranog i predškolskog uzrasta, a odvija se kao:

- cjelodnevni 10 satni program za djecu od 12 mjeseci do 3 godine
- cjelodnevni 10 satni program za djecu od 2,5 godine do 4 godine
- cjelodnevni 10 satni program za djecu od 3 godine do polaska u školu

Programe provode suvremeno educirani i stručno kompetentni djelatnici: odgajatelji, treći odgajatelji i stručno-razvojna služba vrtića.

Način ostvarivanja Programa usklađen je s potrebama roditelja po pitanju njihovih radnih i drugih obveza, a provođenje pedagoškog procesa s potrebama djeteta i skupinom djece.

Redoviti program počinje s radom u 7:30 sati i traje do 16:30 sati.

Za roditelje koji duže organiziran je boravak djeteta u dežurstvu, prijepodne od 6:00 do 7:30 sati, a poslijepodne od 16:30 do 18:30.

4. 2. Posebni programi

4. 2. 1. OTVORENI VRTIĆ

Projekt Otvoreni vrtić započeo je još 1992. godine u suradnji s profesoricom Učiteljskog fakulteta Dobrilom Belamarić, kao reakcija na tada novu pedagošku paradigmu, nove spoznaje o razvoju djece i procesu učenja. Nazivom *Otvoreni vrtić* željelo se naglasiti otvorenost odraslih za potrebe, mogućnosti i interese djece.

Danas, više od dva desetljeća kasnije, ovaj je model rada doživio fazu određenih preinaka, koje su nužne kako bi se uskladio sa suvremenim pristupom odgojno-obrazovnoj teoriji i praksi i *Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*.

Program se nekada provodio u tri skupine koje su činile prostornu i komunikacijsku cjelinu, a vrtić je imao dvije takve cjeline (dakle 6 skupina), što je djeci omogućavalo kretanje, igranje i druženje unutar tri dnevna boravka. Više tematski opremljenih prostora davalo je mogućnost različitih aktivnosti i igre, što je djecu trebalo potaknuti na različitije i bogatije socijalne odnose i komunikaciju.

Treba reći kako se koncept „Otvorenog vrtića“ u svojim počecima temeljio na ideji da svaka od tih triju soba predstavlja prostor u kojem su se organizirale aktivnosti vezane uz dva glavna predmetna područja, pa su sobe na neki način ustrojene kao kabineti za glazbeno-scenski i tjelesni, likovni i prirodu, te dramski i komunikaciju i nisu smjele pokrivati ništa drugo osim spomenutih predmetnih područja. Djeca su, ovisno o svojim interesima, potencijalima i specifičnim razvojnim potrebama mogla slobodno odabirati prostor u kojem žele boraviti, materijale koje žele koristiti i sadržaje i aktivnosti u kojima žele sudjelovati. Na raspolaganju su im bili odgajatelji, uz dva odgajatelja njihove matične skupine, dobro su poznavala i ostala četiri iz cjeline, kao i svu ostalu djecu. Radilo se o dobno mješovitim skupinama, s djecom od tri i pol godine do polaska u školu, a odgajatelji su uz svoje formalno obrazovanje bili dodatno educirani u prethodno spomenutim područjima

Međutim, da je znanost trenutno važeća zabluda i da svaka znanstvena teorija zahtijeva svoju reviziju maksimalno pet godina nakon uspostavljanja, pokazalo se i u slučaju *Otvorenog vrtića*.

Realne promjene u organizaciji i strukturi *Otvorenog vrtića* dovele su do promjena u dinamici rada ovoga programa i on je ubrzo kao takav prestao funkcionirati. Tijekom godina je pronađen novi sistem unutar organizacije *Otvorenog vrtića*, pa su se tako kabineti koje su

djeca trebala odabirati samostalno, prema svojim interesima, u vrijeme kada to žele, pretvorili u učionice koje su posjećivali po strogo određenom tjednom rasporedu, formirani u skupine po dobi, s tim da se u prostorima ništa nije mijenjalo, dakle, ostali su u okvirima predmeta kojima su se bavili. Kasnije je od dvije cjeline sa šest redovitih odgojno-obrazovnih skupina *Otvoreni vrtić* sveden na pet skupina. Može se reći kako je koncept u jednom trenutku funkcionirao po principu tzv. kabinetske nastave, s konstantnom cirkulacijom velikog broja različite djece i različitih odgajatelja, u različitim prostorima i različitom vremenu. Sve aktivnosti pritom su bili strukturirane i vođene od strane odgajatelja, vrata su se zatvorila, a slobodna igra počela je predstavljati rijedak fenomen.

Zbog novonastalih promjena u makro organizaciji dječjeg vrtića „Potočnica“ i strukturi i dinamici rada u programu *Otvorenog vrtića* u 2014./2015. pedagoškoj godini intenzivno se tragalo za novim, kvalitetnijim rješenjima za što bolje funkcioniranje programa *Otvorenog vrtića*, a sve u suradnji s dr.sc. M. Šagud, sa *Filozofskog fakulteta* u Zagrebu. Zajedničkim radom prof. dr. sc. Mirjane Šagud i stručnog suradnika pedagoga s odgajateljima programa *Otvorenog vrtića* dječjeg vrtića „Potočnica“, koji je uključivao aktivno promišljanje odgojno obrazovne prakse i upoznavanje odgajatelja s teorijskim i praktičnim dostignućima suvremene pedagogije i novim paradigmama djeteta i djetinjstva, pokrenut je projekt *Revitalizacije i Rekonstrukcije programa „Otvorenog vrtića“*, s ciljem prilagođavanja programa „Otvorenog vrtića“ najsuvremenijim metodama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, što se nastavla i u idućoj pedagoškoj godini.

Projekt je započeo predavanjima i radionicama prof. dr. sc. M. Šagud i postupno prerastao u veliko akcijsko istraživanje. Istraživanje se temeljilo na postupnom mijenjanju postojeće kulture ustanove, što je logično dovelo do promjena u različitim kontekstualnim dimenzijama i utjecalo na promjenu ponašanja djece i odgajatelja uopće, pa je tako kod odgajatelja došlo do mijenjanja slike o djetetu, odnosno mijenjanja njegove privatne, individualne praktične teorije (teorije u akciji, implicitne pedagogije, kulture).

Program *Otvorenog vrtića* u primjeru ovog istraživanja promatran je kroz prizmu interesa djeteta i dobrobiti za dijete, a potom s aspekta prostorne, vremenske i sadržajne otvorenosti. U prvoj fazi istraživanja, 2014./2015. pedagoške godine, krenulo se od prostora, odnosno materijalnog konteksta, kao dijela naših implicitnih pedagogija i kulture ustanove. U idućim fazama, koje su nastupile u idućoj pedagoškoj godini 2015./2016. prešlo se na strukturu aktivnosti, planiranje sadržaja i komunikaciju.

Valja istaknuti kako je u akcijskom istraživanju naglasak na samom procesu, u većoj mjeri nego rezultatima istog, pa je u idućim fazama istraživanja bilo zanimljivo pratiti kako se promijenjena slika odgajatelja o djetetu odražavala na preostale dimenzije konteksta i ponašanje djece u njemu, s osobitim naglaskom na dječju igru.

Polazište ili, slikovitije rečeno, «okidač» za ovakav pristup leži u činjenici kako je od strane samih praktičara primijećeno kako postojeći koncept *Otvorenog vrtića* u odgovarajućoj mjeri ne zagovara interese djeteta i ideju o cjelovitom razvoju u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, te kako je vrijeme za sustavne i sveobuhvatne promjene s ciljem optimiziranja uvjeta za ostvarivanje zdravog i uspješnog individualnog funkcioniranja svakog djeteta, stvaranje pozitivnih interpersonalnih odnosa u kvalitetnom okruženju vrtića i cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta uz maksimalan razvoj njegovih potencijala i stjecanje kompetencija potrebnih za zdrav i sretan život u društvenoj zajednici.

Postupnim mijenjanjem svijesti odgajatelja i njegove slike o djetetu, mijenjao se i prostor „Otvorenog vrtića“. Od kabineta strogo podijeljenih po predmetnim područjima, u najvećoj mjeri usmjerenih na razvoj kognitivnih sposobnosti djeteta, stvorene su sobe u kojima su danas pokrivena sva relevantna područja za cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta, prostori otvoreni za poticanje istraživanja, otkrivanja i aktivnog učenja kroz igru, usmjereni na razvoj kreativnosti, odnosno razvoj djetetovih stvaralačkih i izražajnih potencijala. Sve navedeno predstavlja platformu za postizanje emocionalne stabilnosti djeteta, stvaranje pozitivne i zdrave slike o sebi, razvoj samopouzdanja, kao i kvalitetnih socijalnih odnosa, njegovanje suradnje i tolerancije, te shvaćanje važnosti demokratičnih odnosa koji djetetu omogućuju da su/djeluje aktivno i samostalno, te autonomno i odgovorno odlučuje, što ga čini ravnopravnim članom društvene zajednice.

Ali kako ne bismo otišli u pretjerano i nepotrebno idealiziranje ovog procesa, važno je napomenuti kako su tek stvoreni uvjeti za sve prethodno navedeno, a pred nama je još mnogo zajedničkog samo/refleksivnog rada ispunjenog planiranjem odgovarajućih akcija, promišljenim djelovanjem, praćenjem, dokumentiranjem, valorizacijama i samo/evaluacijama postignutih promjena (plan – akcija – praćenje – refleksija), o kojima ćemo još jasnije moći govoriti s određenim vremenskim odmakom, vjerojatno po završetku ove pedagoške 2015./2016. godine. Kao što je u ranijem tekstu objašnjeno, istraživanje je tek završilo svoju prvu fazu, intenzivan rad na prostorno-materijalnom kontekstu, a iduće planirane faze su: struktura aktivnosti i sadržaj te komunikacija.

U ovom trenutku svaka skupina/ soba, osim što pokriva sva relevantna područja za cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta, i dalje posebno naglašava dva predmetna područja, glazbeno-

scenski i tjelesni, likovni i prirodu, dramski i komunikaciju, unutar kojih su odgajatelji, pored svog formalnog obrazovanja i dodatno (neformalno, informalno o.) educirani i sukladno tome koriste svoje kompetencije i potencijale u svakodnevnom radu s djecom.

Otvoreni vrtić danas čine četiri dobno mješovite skupine, od kojih dvije po dvije međusobno usko surađuju po pitanjima vezanima uz Pripremu za školu, organizaciju dnevnog odmora, organizaciju provođenja tjelesnog i zdravstvenog odgoja i obrazovanja, te po pitanju zajedničkih projektnih aktivnosti. Sukladno tome djeca dobivaju priliku koristiti prostor dviju skupina i na raspolaganju im unutar pojedinih projektnih zadataka umjesto dva, stoje četiri odgajatelja. Ne postoji pritom dobna podjela u svakodnevnom radu s djecom, osim u okviru kineziološke metodike, koja ima specifičnu organizacijsku strukturu, i dnevnog odmora, odnosno pripreme za školu, gdje su dobna ograničenja pedagoški i metodički opravdana. U projektnim aktivnostima sudjeluju zajedno obje skupine, bez unutarnjih podjela, a svaki projekt polazi isključivo od interesa djece, imajući u vidu njihove specifične potrebe, sposobnosti i mogućnosti i poštivanje njihovih prava (osiguravanje dobrobiti djeteta: osobna, emocionalna i tjelesna, socijalna i obrazovna i cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta te razvoj kompetencija), a vodi se načelima cjelovitosti (holistički pristup), otvorenosti (prostorna, sadržajna, vremenska; otvorenost za kontinuirano učenje i unapređivanje prakse), fleksibilnosti (odgojno-obrazovnog procesa i odabira sadržaja i aktivnosti u vrtiću, organizacijska), partnerstva (institucija i obiteljski dom te šira društvena zajednica) i kontinuiteta u odgoju i obrazovanju djeteta.

Broj djece upisane u redoviti program *Otvorenog vrtića* je 110, od čega desetero djece s teškoćama. Nositelji Programa su odgajatelji *Otvorenog vrtića*, njih osam, te pedagog i ravnatelj, a suradnici preostali članovi stručno-razvojne službe i vanjski stručnjak.

Realizacija Programa prati se uvidom u propisanu pedagošku dokumentaciju i uvidom u sve druge oblike dokumentiranja u jednoj predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, među kojima bilješke i zapisi, protokoli praćenja, liste praćenja, foto, audio i video dokumentacija, dječji radovi, predstave, nastupi i druga umjetnička i sportska ostvarenja, kolaboracijske liste, zapažanja i osvrti zaposlenika, roditelja i vanjskih suradnika i sl.

Vrednovanje se, osim unutarnjom kvalitativnom analizom (refleksije i samo/refleksije praktičara, modeli praćenja i samo/evaluacije praktičara i vanjskog stručnjaka - suradnika na projektu), vrši i različitim vrstama procjene od strane i praktičara i suradnika, ali i drugih zaposlenika, kao i djece i njihovih roditelja, putem anketa, upitnika, evaluacijskih listi, skala procjene, a provode ih, ovisno o namjeni, odgajatelji, pedagog, ravnatelj, drugi članovi

stručno-razvojne službe, vanjski suradnici - istraživači ili tijela nadzora/ supervizije pri GKOS, MZOS i AZOO.

4. 2. 2. PROGRAM ZA DJECU MAĐARSKE NACIONALNE MANJINE

Program za djecu mađarske nacionalne manjine utemeljen je 1994. godine i provodi se u jednoj dobno mješovitoj skupini. Program je pokrenut na inicijativu Demokratskog saveza Mađara u Hrvatskoj, uz podršku Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH.

Cjelodnevni vrtički program na mađarskom jeziku namijenjen je prvenstveno djeci mađarske nacionalne manjine, ali i svojoj ostaloj djeci koja žele u sklopu redovitog programa naučiti mađarski jezik i upoznati se s mađarskom kulturnom baštinom.

Cilj programa je osiguravanje optimalnih uvjeta za održavanje i očuvanje nacionalnog identiteta Mađara u Hrvatskoj, podrška obitelji u njegovanju nacionalnog identiteta, te stvaranje ozračja tolerancije prema nacionalnoj i svakoj drugoj različitosti.

Skupina radi po specifičnom planu i programu rada koji uvažava potrebe predškolske djece mađarske nacionalne zajednice, upoznavanje s narodnim običajima, igrama, pjesmama, plesom i kulturnom baštinom, a ujedno ih povezuje s odgojno obrazovnim sadržajima i događanjima u ostalim vrtičkim skupinama.

Program odgoja i obrazovanja u mađarskoj skupini temelji se na suživotu, suradnji, ravnopravnosti i različitosti. Ova načela pridonose ostvarivanju jednakih mogućnosti i pripreme za zajednički život u multikulturnom i demokratskom društvu. Pripremanje djece za svakodnevni susret s različitostima i za prirodno prihvaćanje.

Pomoć i podršku programu daje velik broj javnih ustanova: Vijeće mađarske nacionalne manjine Grada Zagreba, Pedagoški forum Mađara u Hrvatskoj, Pedagoški savez Mađara u Hrvatskoj, Kulturno društvo Ady Endre, Veleposlanstvo Republike Mađarske.

Nositelji programa su dva odgajatelja, izvorna govornika mađarskog jezika, Katalin Svaguša i Eszter Petković, a skupina trenutno broji 19 djece. U bliskoj budućnosti planira se osnivanje još jedne skupine programa za djecu mađarske nacionalne manjine, namijenjenog djeci jasličke dobi.

A kommunikációban a legfontosabb az, ami nincs kimondva.

The most important thing in communication is what is not said.

4. 2. 3. POSEBNI PROGRAM RANOG UČENJA ENGLSKOG JEZIKA

Posebni program ranog učenja engleskog jezika u dječjem vrtiću „Potočnica“ provodi se od 1995. godine. Provodi se u dvije dobno mješovite odgojno-obrazovne skupine kao redoviti odgojno-obrazovni program obogaćen sadržajima učenja engleskog jezika, za djecu od tri godine do polaska u školu. Naime, prema različitim znanstvenim istraživanjima iz područja lingvistike, optimalnom za početak učenja stranog jezika smatra se dob između 3 i 4 godine, kada se pretpostavlja da je dijete na adekvatan način već usvojilo vlastiti jezik.

Svrha programa je da djeca u prirodnoj, neposrednoj, svakodnevnoj komunikaciji s odgajateljem na hrvatskom i engleskom jeziku razvijaju pozitivne stavove prema drugoj kulturi, tradiciji i jeziku i dobivaju kvalitetne temelje za kasnije učenje tog stranog jezika, stječući predispozicije i senzibilitet za usvajanje čistog i pravilnog izgovora glasova i melodije jezika.

Cilj programa je stvarati adekvatne poticaje i okruženje za cjelokupan razvoj djeteta, s posebnim naglaskom na zadovoljavanje potreba djeteta za učenjem stranog jezika, odnosno intelektualnom razvoju i razvoju kreativnosti, jezika, govora i stvaralaštva.

Različiti su modeli učenja u ovom programu, a posebno se ističe potreba za situacijskim učenjem, kao najprimjereniji model usvajanja stranog jezika u ranoj i predškolskoj dobi.

Zadaće programa su sljedeće:

- Senzibilizirati djecu rane i predškolske dobi za rano učenje stranog jezika
- Poticati i motivirati dijete na situacijsko učenje riječi, jezičnih i fonetskih formi engleskog jezika
- Poticati djetetovu samo/aktivnost i interes za postupnim slušanjem, razumijevanjem i usvajanjem engleskog vokabulara
- Ostvarivati uvjete za postupno razvijanje vještina samostalnog komuniciranja djece na engleskom jeziku

- Poticati djecu na razvijanje samopouzdanja i osjećaja uspješnosti kroz izražavanje na engleskom jeziku

Sadržaji rada prilagođeni su djetetovim interesima, potrebama, specifičnim mogućnostima i sposobnostima, nastojeći maksimalno potaknuti razvoj djetetovih potencijala i stjecanje kompetencija iz svih područja, s posebnim naglaskom na usvajanju stranog jezika.

Prostor u kojem se realizira program ranog učenja engleskog jezika opremljen je adekvatno, sukladno standardima za provođenje takvog programa.

Djeca u prirodnoj, svakodnevnoj komunikaciju s odgajateljem (na hrvatskom i engleskom jeziku) uče pjesmice, brojalice, jednostavne rečenice, fraze i upute . Putem igre, priča, igrokaza i dramatizacija lako i spontano usvajaju osnovni rječnik, jezične strukture, ritam, intonaciju i izgovor, stječu sigurnost u izgovoru i razvijaju zanimanje za strani jezik, zemlju i kulturu.

Način rada prilagođen je broju djece u skupini i njihovoj različitoj dobi. Te dvije skupine broje svaka po 25 djece. Nositelji programa su odgajatelji Mirena Einspiegel Bošnjak (odgajatelj savjetnik), Irena Cesarec, Ivana Zdeličan, Olja Baričak i Petra Radić, koji su pored zvanja odgajatelja stekli i dodatno jezično obrazovanje.

4. 2. 4. POSEBNI PROGRAM DRAMSKOG VRTIĆA

Posebni program dramskog vrtića u sklopu redovitog programa u dječjem vrtiću „Potočnica“ djeluje od 1996. godine, a nastao je u suradnji s dramskom pedagoginjom i redateljicom, Zvezdanom Ladikom.

U početku je postojala jedna skupina dramskog programa, a zbog iznimno velikog interesa djece i roditelja i vrlo dugih listi čekanja, 2014. godine, kada su konačno stvoreni organizacijski, materijalni i drugi uvjeti otvorena je još jedna.

Dramski odgoj objedinjuje sva područja djelatnosti i sve oblike izražavanja pa tako i djeluje na svim područjima razvoja. Ciljanim igrama i raznim dramskim vježbama radi na poticanju: sigurnosti, samopouzdanju, razvijanju mašte i stvaralaštva, poticanju govorne i izražajne vještine, razumijevanju međuljudskih odnosa i ponašanja i još mnogih drugih zadaća.

Specifičnost dramskog odgoja je ta da samo jedna dramska vježba ili igra cjelovito obuhvaća više područja razvoja, kao što vođena improvizacija s određenom temom istovremeno potiče socio-emocionalni razvoj, tjelesni, spoznajni i razvoj komunikacije i stvaralaštva.

Dramska pedagogija posebno je značajna za cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta jer sublimira sve poznate vidove umjetnosti, sve elemente scenskog i kreativnog izraza, a sada već dugo iskustvo dječjeg vrtića „Potočnica“ govori da su dramski odgoj i sve njegove metode (dramske igre, situacijske vježbe, dramatizacije, dirigirane ili upravljane improvizacije, dramske, likovne, glazbene i plesne improvizacije, uporaba monološke i dijaloške forme, početci korskog recitala...), izvrsna platforma koja, osim za poticanje mašte, kreativnosti i samostalnosti, razvoja komunikacijskih vještina i oslobađanje pokreta, služi i za: razvijanje kvalitetnih emocionalnih i socijalnih odnosa, stvaranje zdrave slike o sebi, razvijanje i njegovanje samopouzdanja, sposobnosti kritičkog rasuđivanja, odlučnosti, ustrajnosti, dosljednosti, samokritičnosti, samokontrole i samodiscipliniranosti, odgovornosti prema sebi i društvu u kojem živimo, razvoj empatije, tolerancije, solidarnosti, humanosti, altruizma, etičnosti, radnog morala i, konačno, za promoviranje zajedništva kroz osjećaj prihvaćenosti i prihvaćanja, kroz njegovanje različitosti i poštivanje individualnih sloboda i načela jednakosti, osjećaja za suradnju i pomaganje, povjerenje i iskrenost, pravednost i poštenje, opraštanje i uvažavanje.

Dugo iskustvo dječjeg vrtića „Potočnica“ govori da su dramski odgoj i sva njegova sredstva, odnosno metode vrlo bliski djeci ranog i predškolskog uzrasta te nude bezbroj mogućnosti i potiču djecu, ali i odrasle, na istraživanje i otkrivanje.

U dvije dramske skupine upisano je 50-ero djece, od čega četvero s teškoćama. Nositelji programa su odgajatelj Tihana Jazbec (odgajatelj savjetnik), Jasmina Ostojić, Lidija Ferin Lanz i Maja Milinković, koji su uz svoje formalno zvanje dodatno posebno educirani u području dramskog odgoja. Prostor u kojem se realizira program Dramskog vrtića namjenski je opremljen.

4. 2. 5. PROGRAM RADA SKUPINE ZA DJECU S MOTORIČKIM TEŠKOĆAMA

Dječji vrtić Potočnica, jedan je od prvih koji od 1998. g. ostvaruje program za djecu s teškoćama. Program počiva na ideji da je svakom djetetu potrebno omogućiti optimalne uvjete, kako bi maksimalno zadovoljilo svoje interese i potrebe, te razvilo svoje potencijale i sposobnosti. Specifičnost našeg programa očituje se u pristupu djeci kojim se nastoji omogućiti odrastanje u minimalno ograničavajućoj okolini.

Ove pedagoške godine u skupinu je uključeno 9-ero djece s motoričkim teškoćama.

Nositelji programa u posebnoj skupini su rehabilitator dr. sc. Tomislav Ljutić i odgajatelj Romana Bukovac. U svakodnevnom radu provodi se individualizirani edukacijsko-re/habilitacijski program stimulacije psihomotoričkog razvoja, njeguju se sve vrste likovnog, glazbenog te izražavanja kroz pokret kao i sve ostali segmenti odgojno obrazovnog rada i aktivnosti. Zbog specifičnih potreba djece u skupini je i pomoćni zdravstveni djelatnik, Gordana Vuković. Djeca su u okviru ovog programa uključena u logopedski tretman, a ukoliko za to posjeduju potrebnu dokumentaciju i u tretman fizioterapeuta, vanjskog suradnika vrtića, Jadranke Maglaić.

4. 2. 6. PROŠIRENI REDOVITI PROGRAM: INKLUZIJA DJECE S TEŠKOĆAMA U REDOVITE SKUPINE

„Potočnica“ je u kontekstu predškolske odgojno-obrazovne djelatnosti prepoznata kao ustanova koja teži visokoj razini kvalitete rada s djecom, a osobito s djecom s teškoćama. Kako bi se toj djeci omogućilo sretno i bezbrižno djetinjstvo u društvu njihovih vršnjaka, nužno ih je uključiti u odgovarajuće programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, što „Potočnica“ svojim programima inkluzije i integracije djece s teškoćama uspješno čini još od 1998. godine, a od tada do danas više od 160 djece pohađalo je taj program u našem vrtiću, i većina njih uspješno je nastavila svoje redovno školovanje.

Program inkluzije djece s teškoćama u redovite skupine temelji se na suvremenoj koncepciji ranog i predškolskog odgoja, a u skladu je s godišnjim planom i programom vrtića. Zadaća ovog programa je utvrđivanje specifičnih potreba djece s teškoćama, te zadovoljavanje istih na način maksimalnog prožimanja i individualizacije sadržaja u skladu s potrebama svakog djeteta. Takvim programom uspostavljamo demokratske odnose, čiji je naglasak na poštivanju prava svakog djeteta, posebice onog sa specifičnim potrebama. Na taj način omogućavamo i djeci s većim teškoćama da budu uključena u svakodnevnu igru i boravak sa svojim vršnjacima, ostvarujući tako jedan od temeljnih ciljeva ovog programa, a to je socijalna integracija. Uspostavom odgojno obrazovne integracije već u predškolskoj dobi stvaramo temeljne osnove za aktivnu i punopravnu participaciju osoba s invaliditetom u široj društvenoj zajednici. Na taj način od predškolske dobi nastojimo senzibilizirati okolinu za potrebe djece s posebnim potrebama, razvijamo međusobnu toleranciju, učimo poštivanju različitosti i stvaramo humane odnose za suživot s takvim osobama u društvu.

Broj djece s teškoćama u programu inkluzije je 45. Ove pedagoške godine upisano je petero nove djece s teškoćama. Djeca su uključena u redovite vrtičke i jasličke skupine, gdje će pratiti redoviti odgojno obrazovni program, uz individualizaciju programskih sadržaja prema potrebama svakog djeteta. Zbog specifičnih potreba te djece, svakodnevno će se tijekom pedagoške godine provoditi i rehabilitacijski sadržaji, koji su u skladu s individualnim potrebama djeteta, a provodit će ih rehabilitator, logoped i fizikalni terapeut. Kako bi programom inkluzije mogli zadovoljiti sve odgojno-obrazovne i specifične potrebe djece s teškoćama, u skupine će kao podrška za desetero djece biti uključeni treći odgajatelji kao osobni pomoćnici i dva njegovatelja.

4. 2. 7. OSTALI PROGRAMI:

- **PROGRAM PREDŠKOLE INTEGRIRAN U REDOVNI 10 - SATNI PROGRAM**

U kolovozu 2015. smo dobili suglasnost za ustroj i provedbu obveznog *Programa predškole*. Kako roditelji nisu pokazali interes za uključivanje djece u posebnu skupinu predškole, *Program* se realizira u okviru već postojećih redovitih i posebnih programa.

DJECA, ŠKOLSKI OBVEZNICI U REDOVITIM I POSEBNIM PROGRAMIMA DJEČJEG VRTIĆA				DJECA, OBVEZNICI PROGRAMA PREDŠKOLE INTEGRIRANA U REDOVITE I POSEBNE PROGRAME DJEČJEG VRTIĆA				DJECA, OBVEZNICI PROGRAMA PREDŠKOLE UKLJUČENA U SKUPINE PREDŠKOLE				UKUP NO
BROJ SKUPINA	BROJ DJECE			BROJ SKUPI NA	BROJ DJECE			BROJ SKUPI NA	BROJ DJECE			
	Ž	M	UKUP NO		Ž	M	UKUP NO		Ž	M	UKUP NO	
10	32	56	88	0	0	0	0	0	0	0	0	88

Imamo **88** obveznika osnovne škole. Od toga je **11** djece s teškoćama. Kod organiziranja provedbe *Programa predškole* tom broju treba pridodati i **petero** djece s teškoćama koja nisu školski obveznici, ali s obzirom na *Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole* trebaju biti uključena u navedeni program.

S obzirom na novi *Pravilnik o sadržaju i programu predškole* na osnovu kojega je izrađen i verificiran *Program*, planiramo kroz različite oblike stručnog usavršavanja (aktivni, radni dogovori, timsko planiranje) dogovoriti s odgojiteljicama način njegove primjene.

Program predškole se realizira u okviru 250 sati godišnje, odnosno 1,5 sati dnevno. U vrtiću će biti realizirano 224 sati, a izvan vrtića 26.

Realizacija *Programa predškole*:

neposredan rad s djecom u okviru posebnih, redovnih programa i redovnih obogaćenih programa (prema <i>Programu predškole</i>)
neposredan rad s djecom u okviru kraćih poslijepodnevni programa (Prema <i>Programu ABC igraonice</i>)
suradnja s roditeljima (svakodnevno informiranje roditelja, redoviti roditeljski sastanci, radionica s temom „Karakteristike psihofizički spremnog djeteta za školu“, roditeljski sastanak „Upisi u osnovnu školu“, „CAP predavanje za roditelje“, ciljana savjetovanja roditelja
procjena razvojnog statusa (razvojne liste, uvidi u radove djece, video zapise, konzultacije s odgojiteljima, roditeljima i članovima razvojne službe, psihološka i logopedska testiranja)
suradnja s osnovnim školama (posjeta djece OŠ J. Klovića, suradnja s razvojnim službama osnovnih škola s područja Trešnjevke)

S obzirom na dobno heterogene skupine, priprema za školu koju realiziramo u odgojnim skupinama dopunjava se ciljanim poticajima u vrijeme popodnevnog odmora.

Jednu od mogućnosti obogaćivanja metode i sadržaja rada vidimo i u tzv. "ABC igraonici", čiji je cilj zadovoljiti specifične interese i sposobnosti djeteta u okviru uvjetno nazvanog spoznajnog razvoja, naravno ne zanemarujući ni sve ostale aspekte razvoja.

Akceptirajući *Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičke spremnosti djece za školu (2011. god)*, po kojem procjenu zrelosti za školu obavljaju za to formirane posebne komisije pri osnovnim školama, utvrđuje se razvojni status svakog djeteta obveznika škole, na osnovu kojeg se planiraju daljnje akcije.

Razvojni status se utvrđuje početkom pedagoške godine, a u tu svrhu koriste se zapažanja odgajatelja, stručnog tima i roditelja, razvojne liste, uvidi u radove djece, video zapisi, te rezultati psiholoških testova (test Bender-Santucci, koji ćemo po potrebi dopuniti LB-R-om, Reynell-om, Peabody-em, Koralje-m, Trog-om).

Pri procjeni razvojnog statusa djece s komunikacijskim teškoćama, radi prilagodbe testiranja koristi se znakovni jezik i komunikacijske ploče - metode rada iz područja *Potpomognite komunikacije*.

Kako ove godine imamo **14** djece kojoj je odgođeno kretanje u školu, od kojih je **10** s teškoćama, za njih su napravljeni IOOP-i, a nastoji ih se uključiti i u individualne rehabilitacijske programe od strane defektologa i logopeda.

U okviru roditeljskih sastanaka i radionica roditelji su upoznati s *Programom predškole* i *Pravilnikom o postupku utvrđivanja psihofizičke spremnosti djece za školu*.

S obzirom da smo već prošle godine imali veliki broj zahtjeva od strane Povjerenstava škola za izdavanjem *Mišljenja o psihofizičkom stanju* djeteta pred upis u OŠ, vjerujemo da ćemo u cilju osiguravanja dobrobiti za dijete, odnosno preveniranja školskog neuspjeha, ove godine surađivati još više i bolje.

Realizacija *Program predškole* prati se tijekom cijele godine, a posebno tijekom studenog i prosinca, kada se intenzivnije radi na procjeni razvojnog statusa, te se u skladu s tim dogovaraju daljnji postupci s ciljem individualizacije njegove primjene.

Ravnatelj, odgojitelji, stručna služba i roditelji *Program* prate i evaluiraju putem razvojnih lista, upitnika, uvida u radove djece, foto i video zapisa, bilježaka, rezultata psiholoških i logopedskih testiranja te međusobnih konzultacija.

- **PROŠIRENI REDOVITI PROGRAM RADA S DAROVITOM DJECOM**

Osim programa za djecu s teškoćama, u dječjem vrtiću "Potočnica" provodi se i prošireni program rada s darovitom djecom, čiji je cilj obuhvatiti što veći broj talentirane i/ili potencijalno darovite djece i pružiti im odgovarajuće uvjete za maksimalan razvoj njihovih potencijala i sretno, zdravo i bezbrižno djetinjstvo.

Cilj i namjera cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava je zadovoljiti raznovrsne potrebe i interese djece i njihovih roditelja. Vodeći računa o karakteristikama dobi, humanističko - razvojnoj koncepciji našeg predškolskog odgoja, te o materijalnim i organizacijskim mogućnostima, odlučili smo se na razvijanje programa integracije darovite djece u proširene redovite programe. Mišljenja smo da u takvim programima djeca dobivaju dovoljno poticaja za razvoj talenata i potencijalne darovitosti, te da se, s obzirom da ostaju u vršnjačkim skupinama imaju priliku optimalno razvijati u ostalim područjima, posebno u smislu socijalnih i građanskih kompetencija.

Istraživanja pokazuju da u populaciji ima 2-3% visoko darovite djece (IQ iznad 130), i 15-20% one s IQ višim od 110, a najbolje vrijeme za njihovu identifikaciju je između 3. i 9. godine.

Darovita djeca često zbog disharmoničnosti razvojnog profila, te nekih karakteristika ličnosti, iskazuju specifične poteškoće u razvoju. Ponekad nije lako razlikovati ponašanja povezanih s ADHD-om od onih karakterističnih za darovitost, pa je jedan od ciljeva ovog programa edukacija u ovom području. Ponekad je dijete u isto vrijeme s teškoćama u nekom području razvoja, a darovito u drugom, što je poseban izazov za stručnjake koji s njima rade.

Ove godine je, nakon odlaska u školu, u vrtiću ostalo **18** potencijalno darovita djeca. Još je **6** identificirano na osnovu inicijalnog upitnika tijekom upisa u vrtić. Naše je iskustvo da tijekom godine obično identificiramo još **5-6** djece koja pokazuju specifične interese i posebna postignuća na nekom od područja razvoja.

Vjerujemo da ćemo realizacijom „Proširenog redovitog program rada s darovitom djecom“, ranije identificirati tu djecu, te njima i njihovim roditeljima pružiti individualizirane, njima primjerene oblike podrške.

4. 3. Sigurnosno zaštitni i preventivni programi

Cilj sigurnosno zaštitnih i preventivnih programa u dječjem vrtiću „Potočnica“ jest zaštita sigurnosti i zdravlja djece poticanjem samozaštitnog ponašanja i svjesnog izbjegavanja rizika, te osnaživanje djeteta za sigurno i odgovorno ponašanje, razumijevanje vlastitih i tuđih mogućnosti, potreba i ograničenja, te poštivanje prava i individualnih sloboda.

Sigurnost djece profesionalna je obveza svih zaposlenika i regulira se funkcionalnim mjerama

sigurnosti, usklađenima sa zakonskom regulativom, kurikulumom vrtića i posebnostima programa, a rezultat bi trebao biti odgoj za siguran, zdrav i sretan život djece i odraslih u vrtiću i izvan njega.

Timskom radom odgajatelja i stručnih suradnika nastoji se procijeniti postojeće stanje i utvrditi rizici s obzirom na sigurnost djeteta u vrtiću. Sukladno tome izrađuju mjere povećane sigurnosti i protokoli o postupanju u različitim potencijalno rizičnim situacijama za dijete i/ili kolektiv. Kroz odgojno obrazovne sadržaje i projekte dijete se osnažuje u odgovornom i samozaštitnom ponašanju (razvoj pozitivne slike o sebi, stjecanje socijalnih vještina u smislu samozaštite, odupiranja nasilnom ponašanju, odgoj za i o dječjim pravima, odgoj za zdrave stilove života i sl.)

Osim toga, nužno je i informiranje roditelja o sigurnosno zaštitnim programima u dječjem vrtiću, utvrđivanje prava, obaveza i odgovornosti svih sudionika procesa i pružanje podrške i pomoći u jačanju roditeljskih kompetencija, kao i poticanja dječjeg razvoja s ciljem sigurnog i sretnog odrastanja (uključivanje roditelja u odgojno-obrazovne sadržaje, edukativni rad s roditeljima - tematske radionice i predavanja, individualni savjetodavni rad i sl.).

Preduvjet za kvalitetno obavljanje aktivnosti vezanih uz sigurnosno-preventivne programe u dječjem vrtiću jest međusobno povezivanje svih relevantnih nositelja Programa u izradi plana i zadaća istog, objedinjavanje izrađenih protokola i osiguravanje dostupnosti zaposlenicima; kontinuirano praćenje primjene donesenih protokola, usklađivanje sa zakonskom regulativom, nadzor, poštivanje dogovorenih rokova; suradnja s vanjskim institucijama i suradnicima i valorizacija Programa.

Program objedinjuje sve aspekte vezane uz 1. Fizičku sigurnost djeteta u vrtiću (utvrđivanje i pridržavanje jasnih pravila u vezi dovođenja djeteta u vrtić i dolaska po dijete; pravila vezana uz boravak djece u vrtiću i na igralištu vrtića) kao i izvan vrtića, prilikom šetnji, posjeta, izleta, zimovanja (broj odraslih osoba u pratnji, izbor prevoznik, suglasnosti roditelja...);

2. Utvrđivanje postupaka u slučaju potencijalno rizičnih ili rizičnih situacija (Nedolazak roditelja po dijete nakon radnog vremena vrtića, Bijeg djeteta iz vrtića, Kretanje nepoznatih osoba po vrtiću, Potreba za evakuacijom djece u slučaju npr. požara, potresa, curenja plina i sl.); 3. Njega i skrb za tjelesni rast i razvoj & Zdravstvena zaštita djeteta (Postupanje kod povreda i bolesti djece, Akutnih stanja, Alergija, Epileptičnih napadaja, Kroničnih bolesti, Epidemija u vrtiću; Održavanje Standarda higijene i čistoće unutarnjeg i vanjskog prostora vrtića; Promocija zdravog življenja kroz zdravu prehranu, kretanje i boravak na zraku, Zaštita od štetnog utjecaja sunčevih zraka u ljetnom periodu, te Prevencija bolesti); 4. Zaštita djeteta od zlostavljanja i zanemarivanja (Postupanje u slučaju sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje; Diskrecija u postupanju i zaštita osobnih podataka (obiteljski rizični čimbenici, borba roditelja za skrbništvo nad djetetom, psihičke bolesti roditelja ...); Sprečavanje zloupotrebe vizualnog materijala snimljenog u vrtiću (fotografiranje djece, video snimke, objavljivanje

materijala...)); i sukladno svemu prethodno navedenom 5. Sustavna edukacija odgajatelja i stručnih suradnika.

U ovom dijelu potrebno je još posebno navesti sljedeće specifične sigurnosno zaštitne i preventivne programe, prisutne u dječjem vrtiću „Potočnica“:

- **PROGRAM PREVENCIJE OVISNOSTI ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI**

U svrhu zaštite zdravlja djece predškolske dobi u našem se vrtiću provodi i *Program prevencije ovisnosti i drugih rizičnih ponašanja*.

U predškolskoj dobi ovaj program je usko vezan s promicanjem zdravih stilova života kao prevencije svih oblika ovisnosti. *Program* se realizira kroz svakodnevne aktivnosti koje ukazuju na važnost usvajanja zdravih prehrambenih navika, promicanje tjelovježbe i zdravog življenja, čime se potiče emocionalni razvoj te usvajanje socijalnih vještina kod djece rane i predškolske dobi. U tu se svrhu, između ostalog, koristiti edukativni materijal „Kutija puna osjećaja“, zbirka socijalnih igara, te slikovnice koje potiču zdrave stilove života.

Kako je kreativno izražavanje važan dio *Preventivnog programa*, u svakodnevnim aktivnostima u redovitim skupinama podržavaju se i potiču svi oblici stvaralaštva kroz umjetnost, i to kroz područje likovnosti, glazbe, plesa, govorništva i scenskog nastupa i sl. Osim u skupinama redovitog programa, roditeljima se omogućuje uključivanje djece u posebne cjelodnevne programe *Dramskih skupina*, te dva kraća programa *Englesko-likovni program* i *Ritmički program*, a dio programa realizira se i tijekom provođenja CAP radionica. Na osnovu inicijalnih intervjua, praćenja djece u odgojnim skupinama, konzultacijama s odgojiteljicama, članovima razvojne službe i konzultacijama roditeljima i vanjskim institucijama, procjenjuju se razvojne potrebe u smislu zaštitnih programa i izrađuju se stručna mišljenja, a po potrebi Individualizirani odgojno-obrazovni programi, pri čemu se njeguje suradnja s vanjskim institucijama, poglavito s CZSS, ostalim vrtićima i OŠ u smislu prijenosa informacija o djeci iz potencijalno rizičnih i rizičnih skupina.

Kako je za realizaciju *Programa* neophodna suradnja i partnerstvo vrtića i obiteljskog konteksta, tijekom komunikacijskih roditeljskih sastanaka na početku pedagoške godine nastoji se promicati važnost roditelja kao modela na osnovu kojeg djeca uče, kao i važnost adekvatnih odgojnih stilova u prevenciji svih oblika ovisnosti i drugih rizičnih ponašanja. Putem svih oblika suradnje s roditeljima nastojat će se motivirati roditelje na proaktivno odgojno djelovanje.

- **PROGRAM PREVENCIJE I SPREČAVANJA NASILJA U OBITELJI**

Zaštita djece od nasilja u obitelji integralni je dio programa predškolskog odgoja. Cilj je senzibilizacijom, edukacijom i savjetovanjem roditelja prevenirati nasilje, a ukoliko do njega dođe, što više smanjiti njegove štetne posljedice za dobrobit cijele obitelji, a posebno djeteta.

U tom smislu planiraju se:

- **preventivne aktivnosti:**

- upoznavanja djece s njihovim pravima (s posebnim naglaskom na zaštiti od nasilja) – sva djeca predškolske dobi a posebno kroz CAP radionice ona u godini prije kretanja u školu
- educiranje djece za prepoznavanje nasilničkih oblika ponašanja, te samozaštitnom ponašanju (po slikovnicama S. Kleven, *Ispravni dodiri* i J Moore- Mallinos, *Imaš li tajnu*), te uz korištenje didaktičkog materijala *Kutija puna osjećaja*
- upoznavanje s važnošću traženja pomoći od odraslih - obuhvaćena sva djeca predškolske dobi a posebno kroz CAP radionice u godini prije kretanja u školu
- senzibiliziranje djece za potrebe drugih, te pomoć potrebitima (razne socijalne igre)
- upoznavanje novih djelatnika s postojećim sigurnosnim programima u cilju osposobljavanja i pomoći pri prepoznavanju i reagiranju u kriznim situacijama
- senzibiliziranje roditelja putem tema roditeljskih sastanaka i informativnih panoa.
- upućivanje roditelja na obavezu poštivanja prava djeteta i ljudskih prava općenito
- savjetovanje roditelja o primjerenim metodama discipliniranja

- **kurativne aktivnosti**

- djeca koja su svjedoci nasilja u obitelji, osim *diskretnog praćenja* u okviru odgojnih skupina dobit će podršku i pomoć u prorađivanju traumatskih iskustava, te uspostavljanju psihološke ravnoteže
- roditelji će biti savjetovani o načinima izbjegavanja nasilja u vlastitim obiteljima, te o štetnosti takvog okruženja na optimalni razvoj njihove djece
- roditelji će biti upućivani na institucije koje se bave pružanjem psiholoških tretmana obitelji u kojima postoji problem obiteljskog nasilja.

Ove godine imamo evidentirano **4** obitelji s kojima ćemo intenzivnije surađivati u cilju daljnje zaštite djece. Od toga se u tri slučaja radi o novoupisanoj djeci, te je planirano uspostavljanje suradnje s nadležnim CZSS.

- **CAP PROGRAM**

Program se u našem vrtiću provodi već tri godine. Kako smo tijekom trogodišnje realizacije programa stekli vrlo pozitivna iskustva o reagiranju djece na program, a podržani smo i od strane roditelja koji ga procjenjuju korisnim, dobro strukturiranim i djeci prihvatljivim, ove godine se nastavilo s dijelom koji se odnosi na predavanje za roditelje i radionice za djecu. *CAP je program* nastao u SAD-u a cilj mu je primarna prevencija zlostavljanja djece. Program poučava djecu njihovim elementarnim pravima da budu sigurna, jaka i slobodna, informira ih o tome kako prepoznati opasne situacije i poučava strategijama kojima će povećati svoju sigurnost.

U okviru *CAP programa* radi se na samozaštitnim ponašanjima djece u godini prije kretanja u školu. Kroz interaktivne radionice obrađuju se sljedeće teme:

- vršnjačko nasilje
- zlostavljanje djeteta od nepoznate odrasle osobe
- zlostavljanje djeteta od poznate odrasle osobe

Praćenje CAP-a odvija se intenzivno tijekom njegova provođenja, a prate ga CAP-pomagači, roditelji, stručni tim, odgajatelji, i to koristeći se uvidom u dječje radove, bilješke, anegdotske zapise i zapažanja. Nakon same provedbe radionica, prati se „odjek“ usvojenih samozaštitnih ponašanja u svakodnevnim aktivnostima (izražavanje potreba, zalaganje za sebe, samoraguliranje, komuniciranje problema s odraslima...). Vrednovanje programa provodi se listama procjene koje su sastavni dio programa a ispunjavaju ih roditelji i odgajatelji u odnosu na realizaciju predavanja, te odgojitelji koji prisustvuju radionicama.

4. 4. Kraći programi

Cilj i namjera kraćih programa jest zadovoljiti raznovrsne potrebe i interese djece, a posredno i njihovih roditelja, pa se u vrtiću, osim redovitih i specijaliziranih programa, odvijaju i raznovrsni tečajevi i igraonice, pri čemu se najčešće radi o ranom učenju stranih jezika, te programima umjetničkog i sportskog sadržaja.

Od kraćih programa naš vrtić ima svoj verificirani program pripreme za školu – ABC igraonicu. Opći cilj programa sukladan je odrednicama kurikuluma vrtića, a užem smislu usmjeren je na dodatno poticanje spoznajnog razvoja, te razvoja jezika, govora, izražavanja i stvaralaštva, za djecu u godini prije polaska u školu. Pritom se nikako ne može zanemariti činjenica o kohezivnom djelovanju odnosno isprepletenosti i međuovisnosti razvojnih

područja i zadataka, tako da sa sigurnošću možemo reći kako sve aktivnosti u svom planiranju i realizaciji istodobno djeluju, pored gore navedenih, i na tjelesni razvoj i očuvanje zdravlja i socioemocionalni razvoj djeteta, te njegovu kreativnost.

Cilj ABC igraonice jest podržati intelektualnu znatiželju djeteta, njegovu radoznalost i želju za spoznajom, poticati i vježbati opažanje i koncentraciju, grafomotoriku i okulomotornu koordinaciju, poticati pravilan izgovor glasova i riječi, te poticati na proširivanje vokabulara djeteta, stvarati uvjete za razvoj operacionaliziranog mišljenja i divergentnog mišljenja (originalnost, fleksibilnost, fluentnost, pronicljivost – „učiti kako učiti“), te uvjete za razvijanje elementarnih sposobnosti usmenog i pismenog komuniciranja (čitanje, pisanje) i razumijevanje prostornih i vremenskih odnosa, količinskih odnosa, geometrijskih pojmova i sl. Isto tako, nastoji se potaknuti intenzivniji razvoj djetetove socijalne i emocionalne inteligencije (upornost, suradljivost, detektiranje i respektiranje vlastitih i tuđih interesa, potreba i želja, razvijanje svijesti o vlastitim emocijama, postizanje samoregulacije, samokontrole, razvijanje pozitivne slike o sebi i svijetu oko sebe, razvoj empatije, kvaliteta komunikacije...).

Aktivnosti koje se primjenjuju su: Životno-praktične i radne, Raznovrsne igre, Druženja i društveno-zabavne aktivnosti, Umjetničke aktivnosti, Aktivnosti raznovrsnog izražavanja i stvaranja djeteta te Istraživačko-spoznajne aktivnosti. Naglasak je, naravno, na igri, osnovnoj metodi rada i aktivnosti u radu s djecom rane i predškolske dobi.

Program se realizira u popodnevnim satima, dva puta tjedno u trajanju od 90 minuta. Za vrijeme zimskih i Uskrasnih praznika igraonica se ne održava, kao ni tijekom ljeta.

Program se odvija u namjenski opremljenom kabinetu, koji zadovoljava sve pedagoške, didaktičko-metodičke, a time i prostorno-materijalne uvjete za provođenje ovog programa.

Ostali kraći programi koji se provode u našem vrtiću su:

- ArtE – English & Art for Children/ Engleski i likovni za djecu – tečaj u kojem djeca s lakoćom i na zabavan, njima prihvatljiv način usvajaju engleski jezik putem igre, pjesme, crtanja, slikanja i drugih aktivnosti povezanih s pokretom, ritmom, konkretnim iskustvima, vizualnim doživljajima i emocijama – lingvistički se ciljevi postižu nelingvističkim aktivnostima bliskima djeci. Cilj je usvajanje izgovora, ritma i intonacijskog uzorka stranoga jezika, kao i strukture istoga, a djeci se nudi model britanskog govornog područja.

- Via Creativa – radionica koja promiče usvajanje stranog jezika (engleski jezik) razvitkom i unapređenjem kreativnosti djeteta na području kulture, umjetnosti, običaja, filozofije, estetike i religije drugog/ih naroda, tradicija i kultura.
- „Plum“ Ritmika – poduka i vođenje plesnih aktivnosti s djecom predškolskog uzrasta.
- „Mali sportaši“ – univerzalni sportski program u kojem djeca u godini dana upoznaju osnove desetak relevantnih sportova. Usmjeren je na poticanje optimalnog i cjelovitog razvoja djeteta kroz njegovanje tjelesne i zdravstvene kulture.
- Karate klub „SO HAM“ – Udruga koja organizira i provodi sustavne treninge karate sporta za djecu i mladež.

5. Projekti & Projektne zadaće

Ono što valja istaknuti jest činjenica da je posljednjih nekoliko godina fokus djelovanja u Dječjem vrtiću „Potočnica“ stavljen na uključivanje šireg kruga svojih stručnih suradnika u realizaciju projekta „*Malim koracima do prave integracije*“ (*Little steps to true integration*), kojim je vrtić još 2011. aplicirao na natječaj za EU predpristupni fond IPA- IV.

Globalni cilj projekta bio je unaprjeđivanje odgojno-obrazovne stvarnosti i podizanje razine kvalitete re/habilitacijskih i edukacijskih metoda i materijalnih uvjeta.

Realizacija projekta započela je 22. kolovoza 2013., a završetak je nastupio 17. prosinca 2014.. *Završnom konferencijom* simbolično je zaokružen projekt „Malim koracima do prave integracije“, a po njegovu završetku otvara se daljnji pravac razvoja „Potočnice“ kao odgojno obrazovne ustanove visoke kvalitete djelovanja u okviru postojećeg državnog pedagoškog i gradskog standarda. Tom prilikom Projekt „Malim koracima do prave integracije“ prezentiran je i u obliku *Priručnika* odnosno *Smjernica za rad s djecom s teškoćama u redovnom vrtiću*, koje objedinjuju sve najvažnije ideje i iskustva, odnosno teorijska uporišta i njihovu praktičnu primjenu realiziranog projekta. U izradi *Smjernica* sudjelovali su ravnatelj i svi članovi razvojne službe dječjeg vrtića „Potočnica“, dio odgajatelja i roditelja „Potočnice“, a svoj poseban doprinos dali su i partneri projekta - *CeDePe Zagreb – Društvo osoba s cerebralnom i dječjom paralizom*, *Grad Zagreb*, *Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* i *Akademija za razvojnu rehabilitaciju*. Cilj publikacije bio je relevantnim iskustvom pomoći u svakodnevnom radu različitim profilima stručnih djelatnika vrtića, prvenstveno odgajateljima, članovima razvojne službe, osobnim pomagačima, ali i roditeljima.

Osim *Smjernica*, na *Završnoj je konferenciji* predstavljena i slikovnica *Pauk Rozi – Priča o različitosti* nastala tijekom projekta i na koju smo iznimno ponosni. Slikovnica zorno prikazuje stvarni smisao inkluzivne pedagogije u današnjem društvu. To je, zapravo, priča o različitostima, koja sublimira sve najvažnije ideje suvremenog humanističkog pristupa u odgoju i obrazovanju. Posebna vrijednost slikovnice „Pauk rozi“ leži u činjenici kako su u njezinoj izradi sudjelovala djeca. Samu priču i tehničku realizaciju osmislile su odgajateljice, autorice slikovnice, a ilustracije su likovna djela djece dviju vrtićkih skupina (dramski & mađarski vrtić).

Projekt „Malim koracima do prave integracije“ doprinio je dodatnom razvoju postojećeg programa za inkluziju djece s teškoćama, ali i kurikulumu našeg vrtića općenito, pronalaženjem novih kreativnih rješenja za poboljšanje općih uvjeta rada ustanove, i to

ponajviše razvojem ljudskih potencijala. Osim toga, nastojalo se utjecati i na unaprjeđivanje materijalnih potencijala ustanove, što bi osiguralo podizanje kvalitete i učinkovitosti na općoj razini. Zahvaljujući projektu, u vrtiću je, između ostalog, ugrađeno dizalo platforma za potrebe djece i osoba s posebnim potrebama. Dizalo povezuje prizemlje s prvim i drugim katom, pa time sada olakšava kretanje osoba s motoričkim teškoćama po cijelom objektu vrtića.

U sklopu priče o projektima važno je spomenuti još jedan, opet osmišljen kako bi se kvaliteta rada u dječjem vrtiću podigla na još viši nivo. Krajem pedagoške godine 2013./2014. vrtić je pristupio izradi tog novog, posebnog projekta u sklopu infrastrukturnih fondova, pod nazivom *Prilagodba dječjeg vrtića „Potočnica“ za provedbu inovativnih specijaliziranih programa*. Riječ je o projektu koji bi omogućio dobivanje sredstava za renovaciju i adaptaciju postojeće infrastrukture vrtića, jer se u posljednjih nekoliko godina značajno intenzivira potreba za proširenjem smještajnih kapaciteta vrtića i za adaptacijom dijelova postojećeg objekta, interijera i eksterijera vrtića, što je zbog ograničenih sredstava teško izvedivo.

Što se tiče međunarodne suradnje u okviru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, uz neke druge inozemne ustanove, naš je vrtić ostvario značajnu suradnju sa svjetski renomiranim *Peto institutom* iz Budimpešte, specijaliziranim za rad s osobama s motoričkim teškoćama, s kojim je naš vrtić sudjelovao u nizu manjih projektnih aktivnosti i čije su metode u više navrata prezentirane i ostvarene u terapijskim postupcima s djecom s teškoćama u dobi do 18 godina. Osim njih, važna suradnja ostvarena je i sa *Sočo Institutom* iz Ljubljane, kao i s nekoliko slovenskih i švedskih dječjih vrtića, a posebno važnu suradnju „Potočnica“ je ostvarila s *DART Centrom* iz Gothenburga, specijaliziranim za primjenu *Potpomognute komunikacije* u radu s djecom s teškoćama. Zanimljivo je da smo, prošavši njihove edukacije (*ComPal Course & ComAlong Course*) u svom praktičnom djelovanju uvidjeli posebnu vrijednost *Potpomognute komunikacije* i u radu s djecom redovnog razvoja, osobito u jasličkoj dobi, ali i kasnije, kako u području razvoja jezika, govora, komunikacije, izražavanja i stvaralaštva, tako i u svim drugim razvojnim područjima.

To je u najvećoj mjeri obilježilo budući smjer razvoja „Potočnice“, koja se po završetku EU projekta usmjerila na implementaciju metoda *Potpomognute komunikacije* odnosno *Augmentativne i Alternativne komunikacije (AAC)* i *Asistivne Tehnologije (AT)* u svakodnevnom radu predškolske ustanove, kako s djecom s teškoćama, tako i s djecom redovnog razvoja.

Potpomognuta komunikacija i kontinuirane istraživačke aktivnosti stručnjaka „Potočnice“ u tom području polazište su za osmišljavanje novog projekta kojim se intenzivno bave ravnatelj

i brojni stručnjaci vrtića, kao i relevantni vanjski stručnjaci, partneri i suradnici (DART Centar, Švedska; FFZG; Akademija za razvojnu rehabilitaciju, GUOKS & MZOS), a idu u smjeru osnivanja referentnog centra za rad s djecom s teškoćama, odnosno Razvojnog centra. Ta će se ideja u potpunosti realizirati u pedagoškoj godini 2016./2017., a svi preduvjeti nastojali su se osigurati od početka kalendarske 2015. godine, a potom u pedagoškoj godini 2015./2016.. Jedan od osnovnih preduvjeta bile su projektne aktivnosti vezane uz implementaciju potpomognute komunikacije u radu s djecom, kako onom s teškoćama tako i onom redovnog razvoja, a pokazalo se da značajan doprinos ima i u razvijanju djelatnika kao stručnjaka i profesionalaca kako bi bili što bolji i kompetentniji u svom radu. Najviše koristi, od svih, ipak imaju djeca. Uz pomoć asistivne i tehnologije u komunikaciji, djeca s teškoćama imaju priliku izraziti svoje želje, potrebe, osjećaje, a djeca redovnog razvoja uče kako pomoći svojim prijateljima u svakodnevnoj igri i druženju. Također, djeca postaju suosjećajna, smirenija i usmjerenija na temu o kojoj se razgovara. Za njih je to prvenstveno igra, istraživanje nečeg novog. Kasnije, asistivna tehnologija postaje sredstvo komunikacije. U svakodnevnom radu ustanove, u svim skupinama dječjeg vrtića „Potočnica“ koriste se materijali potpomognute komunikacije: sličice, fotografije, komunikacijske ploče, vizualni rasporedi, ali i sva druga nama dostupna visokotehnološka pomagala. Cilj je omogućiti razvijanje što boljih komunikacijskih vještina kod djece s teškoćama, stvoriti uvjete za što kvalitetniju komunikaciju s drugom djecom i odraslima, ali i potaknuti rani razvoj govora i jezika, i širenje vokabulara kod djece redovnog razvoja, osobito u jasličkim skupinama i prilikom procesa adaptacije. Veliki timski angažman osim u primjeni metoda Potpomognute komunikacije, bio je, logično, usmjeren i na obogaćivanje prostorno-materijalnog konteksta sredstvima, pomagalima i materijalima Potpomognute komunikacije, pri čemu se misli i na nisko tehnološka i na visoko tehnološka pomagala, a u pripremi i izradi prvonavedenih sudjelovali su posebni timovi stručnjaka našega vrtića za Potpomognutu komunikaciju.

Kako je jedan od projekata „Potočnice“ i onaj *Zdravog življenja i zdrave prehrane u vrtiću*, jedna od metoda AAC-a, ona sa korištenjem sličica implementirana je i u plan prehrane za djecu našeg vrtića. Cilj je dati priliku djeci da samostalno čitaju svoj plan prehrane, bez nužne asistencije roditelja i/ili odgajatelja, čime se nastojalo utjecati na opći razvoj dječje samostalnosti. Plan prehrane određuje zdravstveni voditelj u suradnji s logopedom i pedagogom, upravo zbog specifičnosti vizualnog identiteta istog i njegove specifične komunikacijske i pedagoške namjene. Naime, u okviru zdravstvene zaštite djece rane i predškolske dobi, posebna se pozornost usmjerava na unapređivanje kvalitete prehrane

razvijanjem zdravih prehrambenih navika kod djece, uz poticanje i provođenje tjelesne aktivnosti, kao prioriteta zdravstvene zaštite djece, s osobitim fokusom na djecu jasličke dobi⁵. Pravilnom, kvalitetnom, raznovrsnom i kontroliranom prehranom prvenstveno se štiti zdravlje djece, potiče njihov optimalni rast i razvoj i pridonosi se stjecanju pozitivnih prehrambenih navika od najranije životne dobi. Prehrana djece u vrtiću treba biti kvalitetna, raznovrsna, dobro planirana, količinski dostatna, izbalansirana i estetski osmišljena, a kontrolira se interno, ali i u suradnji s vanjskim nadležnim institucijama. Prehrana djece u dječjem vrtiću provodi se i kontrolira prema zakonskim propisima i *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjem vrtiću*, osmišljenom sukladno nacionalnoj prehrambenoj politici čiji se zahtjevi odnose na: smanjenje pojave pretilosti i neuhranjenosti, smanjenje poremećaja hranjenja i prevenciju pojave karijesa, osiguravanje zdravstvene ispravnosti i povećanje protoka informacija o prehrani u odnosu na odgajatelje i roditelje. Prateći znanost i preporuke iste vezano uz prehranu djece rane i predškolske dobi nastoji se raditi na obogaćivanju jelovnika, promoviranju i razvijanju dobrih prehrambenih navika, uravnotežene i zdrave prehrane u održavanju zdravlja i prevenciji bolesti povezanih s prehranom, korisnosti rutine u prehrambenim navikama, kao i edukaciji odgajatelja i roditelja u pogledu važnosti prehrane za zdrav i siguran cjelovit rast, razvoj i učenje djece. Isto tako, za djecu koja iskazuju hipersenzibilnost ili intoleranciju na određene namirnice u vidu alergija, drugih sličnih tjelesnih manifestacija ili kroničnih bolesti (npr. dijabetes, celijakija i sl.) prehrana u vrtiću nastoji se adekvatno osmisliti i prilagoditi.

U našem se vrtiću kontinuirano radi na unapređivanju prehrane i kvalitetnom zadovoljavanju osnovnih potreba djeteta, a prehrana je planirana sukladno važećim normativima i prehrambenim standardima, pa je djeci svakodnevno na raspolaganju uravnotežena prehrana kroz 4 obroka, pri čemu se prednost daje svježim i sezonskim, kao i vlaknastim namirnicama, koriste se umjerene masnoće i slastice, a djecu se potiče na konzumaciju zdravijih napitaka i unos dovoljne količine vode. Dva puta tijekom pedagoške godine provodi se antropometrijsko mjerenje visine i težine djece, radionice za djecu namijenjene prevenciji bolesti i očuvanju zdravlja, kao i radionice za roditelje, a četiri puta godišnje provodi se i mikrobiološka provjera kvalitete obroka i uvjeta u kojima se priprema i poslužuje hrana za djecu i djelatnike vrtića.

---

⁵ Vidi Godišnji plan i program dječjeg vrtića „Potočnica“ za pedagošku godinu 2015./2016. - Poglavlje 10. Godišnji plan

Još jedna vrijednost proizašla iz EU projekta „Malim koracima do prave integracije“ jest formiranje tzv. Kolaboracijskog tima dječjeg vrtića „Potočnica“. Projekt formiranja istog, popratne edukacije, istraživanja i pilot projekt započeli su krajem pedagoške godine 2014./2015., a konkretno djelovanje odnosno realizacija aktivnosti u pedagoškoj 2015./2016.. To je oblik rada u kojem usko surađuju sve osobe povezane s ranim i predškolskim razvojem djeteta s teškoćama u uvjetima institucionaliziranog odgoja i obrazovanja, dakle, njegovi roditelji, odgajatelji, osobni pomoćnici, ravnatelj, zdravstveni voditelj i svi članovi stručno-razvojne službe. To je izvrstan primjer konkretne primjene transdisciplinarnog pristupa u našem radu. Cilj je pružiti djetetu najkvalitetnije uvjete za cjelovit razvoj svih njegovih sposobnosti i potencijala, uz poštivanje njegovih specifičnih potreba, interesa i mogućnosti, kao i njegovih prava. Za realizaciju ovih aktivnosti izrađuju se posebne kolaboracijske liste i tablice i skale ciljeva (GAS skale) za svako pojedino dijete, a one su produkt zajedničke suradnje svih ranije spomenutih subjekata koji sudjeluju u procesu ranog i predškolskog razvoja, odgoja i učenja djeteta s teškoćama. Prema tim tablicama i skalama organizira se svakodnevni odgojno-obrazovni i re/habilitacijski rad s djecom s teškoćama u našoj ustanovi, a vrednovanje se vrši tijekom procesa i po završetku istog. Uz planiranje, realizaciju i praćenje procesa i rezultata, rad kolaboracijskog tima zahtijeva različite metode evaluacije, koje se izvršavaju na temelju dokumentiranih materijala: bilješki, zapisa, foto, video i audio materijala, radova, plakata i drugih ostvarenja, kvalitativno i kvantitativno uz zajedničke analize postignutog, sintezu najvažnijeg, te plan daljnjih koraka... Osim toga, koriste se i različiti upitnici, ankete, skale procjene i evaluacijske liste kojima se određuje stupanj kvalitete rada kolaboracijskog tima.

Rad u kolaboracijskom timu, pored niza radnih dogovora i individualnih konzultacija, koji uključuju praćenje postojećeg stanja, planiranje koraka djelovanja, ostvarivanje adekvatnih uvjeta za planirane korake, realizaciju istih, evaluaciju rezultata, reviziju aktivnosti,.. podrazumijeva kontinuiranu usku suradnju s roditeljima/skrbnicima djeteta s teškoćama, kao i vanjskim re/habilitacijskim institucijama, stručnjacima i liječnicima djeteta, pa se početkom godine organizira jedan ili dva inicijalna radna dogovora na kojima se dogovaraju zajednički ciljevi za dijete i finalni radni dogovori na kojima se rezimiraju postignuća postavljenih ciljeva. U međuvremenu se, prema potrebama, dogovaraju kraći sastanci i konzultacije svih sudionika procesa.

U dječjem vrtiću „Potočnica“ duži niz godina prisutan je i CAP (Child Assault Prevention) odnosno program prevencije zlostavljanja djece, o kojem je nešto više rečeno u poglavlju

Sigurnosno-preventivni programi. Projektne aktivnosti istog provode se svake pedagoške godine za djecu, ali i roditelje „Potočnice“.

Osim toga, jedan od značajnijih u „Potočnici“ je i projekt *Revitalizacije i Rekonstrukcije programa „Otvorenog vrtića“*, s ciljem prilagođavanja programa „Otvorenog vrtića“ najsvremenijim metodama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, započet u pedagoškoj godini 2014./2015.. Projekt je započeo predavanjima i radionicama prof. dr. sc. M. Šagud s FFZG-a i pedagogom vrtića i postupno prerastao u veliko akcijsko istraživanje. Istraživanje se temeljilo na postupnom mijenjanju postojeće kulture ustanove, što je logično dovelo do promjena u različitim kontekstualnim dimenzijama i utjecalo na promjenu ponašanja djece i odgajatelja uopće, pa je tako kod odgajatelja došlo do mijenjanja slike o djetetu, odnosno mijenjanja njegove privatne, individualne praktične teorije (teorije u akciji, implicitne pedagogije, kulture). Program *Otvorenog vrtića* u primjeru ovog istraživanja promatran je kroz prizmu interesa djeteta i dobrobiti za dijete, a potom s aspekta prostorne, vremenske i sadržajne otvorenosti. U prvoj fazi istraživanja, 2014./2015. pedagoške godine, krenulo se od prostora, odnosno materijalnog konteksta, kao dijela naših implicitnih pedagogija i kulture ustanove. U idućim fazama, koje će nastupaju u 2015./2016. pedagoškoj godini, ali, ako je potrebno, i kasnije, prelazi se na strukturu aktivnosti, planiranje sadržaja i komunikaciju. Valja istaknuti kako je u akcijskom istraživanju naglasak na samom procesu, u većoj mjeri nego rezultatima istog, pa će u idućim fazama istraživanja biti zanimljivo pratiti kako će se promijenjena slika odgajatelja o djetetu odražavati na preostale dimenzije konteksta i ponašanje djece u njemu, s osobitim naglaskom na dječju igru.

Pored ovih većih projekata i projektnih aktivnosti u „Potočnici“ koje se provode na nivou cijelog vrtića i u dužim vremenskim razdobljima, nužno je spomenuti kako su kod nas prisutni i manji projekti i brojna akcijska istraživanja na nivou pojedinih skupina i/ili cjelina vrtića. Informacije o istima moguće je pronaći u Pedagoškoj dokumentaciji pojedine skupine, Godišnjim planovima i izvještajima, kao i Oglednim mapama skupina i Dosjeima svakog pojedinog djeteta.

6. Ljudski potencijali & Stručno usavršavanje djelatnika

U ovom vremenu produbljene globalne gospodarske krize i nedostatka šire perspektive, kao i općih materijalnih uvjeta, ograničeno je djelovanje u okviru razvoja pedagoške prakse u predškolskim ustanovama, što izravno utječe na kvalitetu odgojno-obrazovnog rada u cjelini te otežava razvoj profesionalnih kompetencija odgojno-obrazovnih djelatnika, suradnju i razmjenu znanja i iskustava, kako na lokalnoj, tako i na nacionalnoj razini.

Opća nastojanja Dječjeg vrtića „Potočnica“ uvijek su bila usmjerena na unaprjeđivanje kvalitete odgojno-obrazovnog rada, i to prvenstveno kroz razvoj ljudskih potencijala, odnosno razvoj profesionalnih kompetencija djelatnika putem različitih modela stručnog usavršavanja koji bi ih potaknuli na dodatan razvoj njihovih znanja i vještina, stjecanje novih iskustava, još veću učinkovitost, kreativnost i inovativnost, produbljivanje suradničkih i partnerskih odnosa, primjenu istraživačkog, odnosno analitičkog pristupa u radu i promicanje ideja inkluzivne pedagogije, kao i širenja svijesti o važnosti profesionalnog razvoja i senzibilizacije društva u cjelini na suvremene izazove predškolske odgojno-obrazovne prakse.

Obrazovanje i stručno usavršavanje odgajatelja i stručnih suradnika u funkciji je ostvarivanja cilja i bitnih zadataka odgojno obrazovnog rada, a timskim pristupom u radu, nastoje se razvijati reflektivne i istraživačke kompetencije, što doprinosi jačanju općih profesionalnih, ali i osobnih kompetencija i izgradnji profesionalne autonomije. Krajnji je cilj obrazovanja pomoći svakom djetetu, svakoj osobi da razvija i njeguje svoj vlastiti potencijal kako bi postala cjelovito ljudsko biće, a preduvjet je shvaćanje važnosti metakognitivnog učenja („učiti kako se uči“). Svakog bi pojedinca trebalo osposobiti za permanentno učenje i usavršavanje, jer to je jedini način razumijevanja složenosti i dinamičnosti globalnih društvenih kretanja.

Uključivanjem u edukacije prema osobnim afinitetima i interesima odgajatelja i stručnih suradnika izravno se djeluje na osvještavanje implicitnih pedagogija svakog pojedinca, što snažno utječe na istraživanje i mijenjanje osobne prakse i ima važne implikacije na razvoj kulture ustanove i odgojno-obrazovnog procesa i rada u cjelini.

Osim različitih oblika kontinuiranog profesionalnog učenja i razvoja, koji prate suvremena saznanje i dostignuća teorije i prakse na nacionalnoj i svjetskoj razini, kroz stručne skupove i usavršavanja u organizaciji AZOO-a, MZOS-a, GUOKS-a i drugih nadležnih institucija i tijela koja se bave odgojno-obrazovnom znanošću, naglasak u našem vrtiću stavljen je još i na na projektno planiranje i interna akcijska istraživanja pomoću kojih se konstantno propituje,

istražuje i mijenja postojeća praksa vrtića - „zajednice koja uči“, a razmjenom znanja i iskustava postiže se zajedničko refleksivno učenje i razvoj. Refleksivni pristup usmjeren na istraživanje osobne prakse pojedinca ne otvara samo mogućnost za individualni razvoj, već i niz mogućnosti za razvoj kvalitetnijih suradničkih odnosa i to ne samo u okviru jedne ustanove nego i šire, stvaranjem mreže suradničkih vrtića – profesionalnih zajednica koje uče razmjenom vlastitih primjera dobre prakse.

Preduvjet učinkovite organizacije vrtića jest otvorena i dinamična, fleksibilna priroda, koja u proces promjena uključuje sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa. Promjene s ciljem postizanja više razine kvalitete, dokazano je u nizu istraživanja odgojno-obrazovne teorije i prakse, ne mogu se obavljati izdaleka/ izvana/ odozgo, već moraju dolaziti iz ustanove i uključivati ljude koji će ih svakodnevno implementirati u praksi na razini svoje skupine odnosno svoje ustanove, a postupno i šire.

- **Individualno stručno usavršavanje**

U skladu s propisanom pedagoškom dokumentacijom i bitnim zadacima odgojno obrazovnog rada definirani su planovi individualnog stručnog usavršavanja, a vidljivi su u sklopu individualnih planova i programa ravnatelja, zdravstvenog voditelja i članova razvojne službe, kao i u planovima i programima odgajatelja odnosno skupina dječjeg vrtića „Potočnica“⁶. Odnose se na različite oblike stručnog usavršavanja unutar i izvan ustanove, a podatke o istima kontinuirano vode svi djelatnici u svom *Individualnom portfoliju*. Unutar ustanove stručno se usavršavanje odgajatelja i stručnih suradnika temelji na zajedničkom planiranju i evaluiranju bitnih zadataka odgojno obrazovnog rada, u osmišljavanju poticajnog razvojnog okruženja u vrtiću i na igralištu, u stjecanju znanja, vještina i osjetljivosti djelatnika za analizu i dekodiranje odgojno-obrazovnog procesa, s ciljem unapređivanja istog i podizanja razine kvalitete rada i djelatnosti. Osim toga, kontinuirano stručno usavršavanje otvara različite mogućnosti za napredovanje u struci.

Usavršavanje izvan ustanove u organizaciji je MZOS-a odnosno AZOO-a, te GUOKS-a i drugih institucija i udruga civilnog društva, koje su relevantne za unapređivanje odgojno-obrazovne djelatnosti uopće.

Svi odgajatelji, stručni suradnici i drugi zaposlenici vrtića na raspolaganju za svakodnevno korištenje imaju stručnu i dječju knjižnicu. I u ovoj godini osigurat će se nova stručna i znanstvena građa, dostupnost stručno-znanstvenih publikacija, stručnih priručnika i časopisa, te literature, knjiga, slikovnica, zbirki priča i pjesama, enciklopedija i priručnika za

---

⁶ Vidi *Plan i Program rada dječjeg vrtića „Potočnica“ za pedagošku godinu 2015./2016.*

djecu. Osim toga, kontinuirana je i pretplata na časopise: Smib, Radost, Dijete-vrtić-obitelj, Napredak, Zrno, Školske novine, Školske novine, Priroda, Glas Koncila, Mali koncil, Djeca u Europi, Tim4pin, Poslovni savjetnik, koji stoje na raspolaganju svim djelatnicima ustanove.

- **Grupni oblici stručnog usavršavanja u vrtiću**

Grupni oblici usavršavanja ostvaruju se kroz:

- timsko planiranje
- radionice za odgajatelje
- radne dogovore
- interne stručne aktive
- sjednice odgajateljskog vijeća
- sastanke kolaboracijskog tima
- sastanke Interesnih skupina odgajatelja i članova stručno-razvojne službe

Timsko planiranje

Organizacija Timskih planiranja jedna je od temeljnih pedagoških zadaća u kontekstu jedne odgojno obrazovne pedagoške ustanove. Rad stručnog tima uključuje planiranje i realizaciju istih s ciljem podizanja kvalitete općeg odgojno obrazovnog djelovanja, kako u odnosu na djecu, tako i na sve druge sudionike odgojno obrazovnog procesa. Jedan od načina da se spomenuti cilj postigne jest podizanje razine kvalitete kompetencija odgajatelja kao reflektivnog praktičara, koji promišljajući vlastitu odgojno obrazovnu praksu kreira nove standarde djelovanja u kontekstu predškolske ustanove i jača svoju profesionalnu autonomiju. Rad u sklopu Timskih planiranja s odgajateljima strukturira se tematski, vezano uz najnovija dostignuća odgojno obrazovne teorije i prakse, i to na slijedeći način:

- Informiranjem odgajatelja i prezentacijom novih dokumenata (internih i onih na nivou Grada, Republike), pravilnika, zakona i izmjena zakona, stručnih i znanstvenih publikacija
- Predavanjima i radionicama
- Uvidom u stručno-znanstvenu periodiku, članke, časopise, glasila
- Dogovaranjem odgovarajućih oblika stručnog usavršavanja unutar i izvan ustanove
- Motiviranjem odgajatelja na samostalne prezentacije dostignuća vlastite prakse (Izrada radnog plana individualnih prezentacija odgajatelja u suradnji s pedagogom; Odabir i

razrada tematskog područja i ideja prezentacije odgajatelja; Realizacija individualnih prezentacija odgajatelja; Razrada metoda evaluacije i samoevaluacije)

- Poticanjem na razvojnu reflektivnu praksu i akcijsko istraživanje (Dječji vrtić – organizacija koja uči)
- Projektima na nivou skupine i/ili ustanove
- Zajedničkim planiranjem i realizacijom aktivnosti s djecom, vidljivih u sklopu **Tjednih planova i/ili rezimea**, kao i **Oglednih mapa** pojedine vrtićke skupine, dostupnih roditeljima i posjetiteljima u „Kutićima za roditelje“ i izložbenim prostorima vrtića, odnosno oglasnim pločama i panoima vrtića
- Razradom različitih oblika dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa, na nivou subjekta (dijete, odgajatelj, roditelj), skupine i ustanove u cjelini
- Razradom metoda vrednovanja - evaluacije i samoevaluacije kvalitete odgojno-obrazovnog rada

Radionice za odgajatelje & Predavanja unutar i izvan ustanove

Što se tiče predavanja i radionica za odgajatelje, pored svih drugih vidova stručnog usavršavanja unutar i izvan ustanove, planira se nastavak suradnje s Filozofskim fakultetom u Zagrebu – Odsjek za pedagogiju, s profesoricom dr.sc. M. Šagud, za sve odgojno obrazovne djelatnike iz programa *Otvorenog vrtića*. Planiran je nastavak i finalizacija akcijskog istraživanja na kojem su u protekloj godini intenzivno radile prof. dr. sc. Šagud i stručni suradnik pedagog vsa svim odgajateljima *Otvorenog vrtića*, putem radnih dogovora, individualnih konzultacija, timskih planiranja, predavanja i radionice za odgajatelje. Isto tako, planira se organizacija plenarnih predavanja i radionica za roditelje spomenutog programa, kao i gostovanja na različitim stručnim i znanstvenim skupovima, gdje bi se ovo istraživanje prezentiralo struci.

U sklopu zaštite zdravlja djece, u suradnji s Domom zdravlja Zapad, planira se održavanje predavanja i radionice vezanih uz stomatološku prevenciju. Cilj je ovih aktivnosti podizanje svijesti o važnosti higijene i vođenja brige o zdravlju zuba.

Planirana je organizacija edukacija iz područja Zaštite na radu, kao i provođenje Evakuacijskih vježbi.

U okviru *CAP programa*, čije provođenje vodi stručni suradnik psiholog, planira se nastavak rada na samozaštitnim ponašanjima djece u godini prije kretanja u školu.

U sklopu jednog od važnijih oblika stručnog usavršavanja u dječjem vrtiću „Potočnica“ planira se i nastavak rada na projektima započetima u protekloj pedagoškoj godini:

- Potpomognuta komunikacija
- Kolaboracijski timovi
- Partnerstvo i suradnja s roditeljima
- CAP (*Child Assault Prevention*) – Program prevencije zlostavljanja djece
- „Prilagodba dječjeg vrtića *Potočnica* za provedbu inovativnih specijaliziranih programa“ (prenamjena i restrukturiranje aplikacije s infrastrukturnih fondova)

A uz spomenuto i nastavak edukacije

- *ComPal & ComAlong Course* (AAC) - DART Centar – Švedska.

U suradnji s AZOO, dječji vrtić „Potočnica“ planira organizaciju cjelodnevnih i višednevnih seminara u vidu predavanja i radionica iz područja rada s djecom s teškoćama, za dječje vrtiće krapinsko-zagorske županije (veljača 2016.), te predavanja i radionice iz područja dramskog odgoja (svibanj 2016.), za dječje vrtiće grada Zagreba. Osim toga, u listopadu 2015. i svibnju 2016., u organizaciji AZOO, planirani su Stručni skupovi za odgajatelje pripravnike i mentore, u dječjem vrtiću „Potočnica“: *Stručno-metodička priprema za polaganje stručnih ispita*, na kojem predavanja uz višu savjetnicu mr. A. Silić i prof. dr.sc. M. Šagud, drže i ravnateljica vrtića, stručni suradnik pedagog i odgajatelj savjetnik, član *Povjerenstva za polaganje stručnih ispita*, a u realizaciji radionica namijenjenih stručno-metodičkoj pripremi odgajatelja pripravnika iz različitih metodičkih područja sudjeluju naši odgajatelji.

Stručna razmjena kroz posjete drugim vrtićima

Osim suradnje i uspostavljanja još kvalitetnije razmjene stručnih iskustava s dječjim vrtićima grada Zagreba, planirana su studijska putovanja s ciljem razmjene iskustava s vrtićima krapinsko-zagorske županije, splitsko-dalmatinske županije, kao i organiziranje edukacija za sustručnjake spomenutih vrtića u radu s djecom s teškoćama, a planirano je i uspostavljanje posebne suradnje s dječjim vrtićima s područja Istre.

Isto tako, u ovoj godini organizirat će se posjete više dječjih vrtića našem vrtiću, između ostalog dječjeg vrtića „Zelena jama“ iz Ljubljane, te dječjih vrtića krapinsko-zagorske županije, kako bismo im omogućili upoznavanje s načinom rada dječjeg vrtića „Potočnica“ i pomogli u unapređivanju njihova pedagoškog rada.

Studentska praksa & Stažiranje

Uz svakodnevni rad s djecom vrtić je i mjesto stručnog usavršavanja i razvoja odgojno-obrazovne djelatnosti kao Vježbaonica Učiteljskog (Kineziološka metodika i Metodika hrvatskog jezika), Edukacijsko rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta (Odsjek za pedagogiju), a uz činjenicu da dugi niz godina predstavlja sjedište *Povjerenstva za polaganje stručnih ispita odgajatelja pripravnika*, mjesto je održavanja brojnih seminara i stručnih skupova za permanentno usavršavanje odgajatelja i stručnih suradnika, što je vidljivo u prethodnom tekstu. Osim toga, u vrtiću se kontinuirano provodi stručno osposobljavanje uz rad za pripravnike odgajatelje i stručne suradnike.

Napredovanja u struci

Kada govorimo o permanentnom stručnom usavršavanju i društvu znanja, nužno je spomenuti kako dječji vrtić “Potočnica” od ranije ima dva stručna suradnika, defektologa i psihologa, promovirana u položajno zvanje savjetnika.

Ove pedagoške godine u zvanje mentora promoviran je jedan, a u zvanje savjetnika tri odgajatelja našeg vrtića. Prošle je godine predana dokumentacija za postizanje položajnog zvanja mentora za još dvoje djelatnika, a pozitivni rezultati očekuju se u ovoj pedagoškoj godini, kada se prilika za promociju pruža još nekim istaknutim članovima našeg tima.

7. Partnerstvo vrtića & obitelji

Uz poticajno prostorno-materijalno, socijalno i organizacijsko okruženje, nužna pretpostavka zdravog i sretnog institucionaliziranog djetinjstva je i partnerstvo vrtića s obitelji, kao i širom društvenom zajednicom, što se u dječjem vrtiću “Potočnica” nastoji njegovati u svim aspektima svakodnevnoga rada s djecom. Tijekom pedagoške godine timski se, na nivou ustanove, planiraju i provode različiti oblici suradnje s roditeljima i/ili skrbnicima, a područja djelovanja u izravnoj su vezi s interesima relevantnima za zdravo i sretno odrastanje, odgoj i učenje djece.

Ciljevi su sljedeći:

- **Razvijanje partnerskog odnosa s roditeljima u provedbi bitnih zadaća u radu s djecom, s ciljem stjecanja potpunijeg uvida roditelja u razvoj i ponašanje djeteta u kontekstu institucije i boljem razumijevanju razvojnih potreba djeteta**

- poticati i unapređivati sve oblike suradnje s roditeljima, a posebno uključivanje roditelja u odgojno obrazovni proces kroz zajedničke aktivnosti roditelja i djece u skupini
- uključivanje roditelja u izbor tema sastanaka, sadržaj radionica i sl. prikupljanje prijedloga upitnicima za roditelje,
- zajednički susreti roditelja, djece i odgojitelja prije početka radne godine, kako bi se olakšala prilagodba djece i uspostavila bolja suradnja između vrtića i obitelji,
- komunikacijski roditeljski sastanci,
- plenarna predavanja
- inovacije u postupcima dokumentiranja odgojno-obrazovnog rada ustanove i svake pojedine skupine
- unapređivanje postupaka evaluacije odgojno-obrazovnog rada od strane svih sudionika institucionalnog konteksta (upitnici, ankete, skale procjene, evaluacijske liste za roditelje i sl.)
- uključivanje roditelja u odgojno obrazovni proces redovitim informiranjem o mjesečnom i tjednom planu, zapažanjima o skupini i pojedinom djetetu putem oglasnih panoa,
- suradnja u periodu prilagodbe, boravak roditelja u skupini
- uključivanje roditelja u odgojno obrazovni rad
- interaktivna web stranica vrtića
- intenzivan rad na kolaboracijskim tablicama i GAS skalama

Nositelji: odgajatelji u suradnji s ravnateljem, zdravstvenim voditeljem i članovima razvojne službe, posebno pedagogom i psihologom

Vrijeme realizacije: tijekom godine

- **Razvijanje suradnje s roditeljima u području očuvanja zdravlja i optimalnog razvoja**
  - individualni razgovori, roditeljski sastanci, stručna predavanja, pregledi
  - prikupljanje podataka radi utvrđivanja zdravstvenog statusa djeteta, s posebnim osvrtom na djecu s teškoćama u razvoju i zdravstvenim teškoćama (alergije, konvulzije, posebnosti u prehrani)

Nositelji: zdravstvena voditeljica u suradnji s odgajateljima

Vrijeme realizacije: tijekom godine

Oblici djelovanja su:

1. Roditeljski sastanci

Na roditeljskim sastancima se roditeljima prezentiraju bitne informacije vezane uz rad i funkcioniranje Vrtića, a to je i mjesto gdje se odgajatelji i roditelji zajedno dogovaraju o aktualnim pitanjima vezanim uz Vrtić i skupinu. U roditeljske sastanke se najčešće uključuju stručni suradnici (osobito pedagog i psiholog) s edukativnim predavanjima o nekoj relevantnoj pedagoškoj temi.

Na nivou vrtića

1. Plenarno predavanje za roditelje djece iz programa *Otvoreni vrtić*, u organizaciji prof. dr.sc. Mirjane Šagud i stručnog suradnika pedagoga, uz podršku ravnatelja i odgajatelja spomenutog programa: *Suvremeni pristup ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*

Vrijeme realizacije: mjesec listopad 2015.

2. Karakteristike psihofizički spremnog djeteta za školu – psihologinja i odgajateljice

Vrijeme realizacije: mjesec studeni 2014.

3. Upisi u osnovnu školu – razvojna služba vrtića, liječnica školske medicine, pedagoginja i učiteljice Osnovne škole J. Klovića

Vrijeme realizacije: mjesec veljača/ travanj 2015.

4. CAP predavanje za roditelje - psihologinja i odgajateljice koje su prošle edukaciju

CAP programa

Vrijeme realizacije: mjesec siječanj 2015.

5. Roditeljski sastanak za novoupisanu djecu – ravnatelj, pedagog, psiholog, zdravstveni voditelj i odgajatelji

Vrijeme realizacije: mjesec lipanj, 2015.

Na nivou odgojne skupine

- Komunikacijski roditeljski sastanci - teme iz područja relevantnih za ostvarivanje prava i zadovoljavanje razvojnih potreba djece

Vrijeme realizacije: tijekom godine u svakoj će se odgojnoj skupini održati dva komunikacijska roditeljska sastanka, a u slučajevima zimovanja/ljetovanja i nekih sličnih većih događanja, i više

- Kreativne radionice – tematski vezane uz događanja i život djece u vrtiću.

Kako bi omogućili roditelju i djetetu zajedničko uživanje u procesu stvaranja u djetetovom vrtićkom okruženju, tijekom godine planiramo i stvaralačke radionice roditelja i djece. Naglasak tijekom radionica nije na produktu, već na samom procesu interakcije, razvijanja pozitivne komunikacije, zajedničkog kreativnog stvaranja i komplementarnog djelovanja roditelja i djeteta koja se tijekom tog procesa potencira.

Vrijeme realizacije: tijekom godine u svakoj će se odgojnoj skupini održati najmanje dvije radionice za roditelje

2. Sudjelovanje roditelja u programima

Tijekom pedagoške godine organiziramo izlete, sportske aktivnosti, posjete kulturnim znamenitostima grada, druženja i slobodne zajedničke aktivnosti roditelja i djece, što također omogućuje djeci bolje upoznavanje svoje neposredne okoline i razumijevanje života društvene zajednice, čiji su važni članovi.

Druženje djece roditelja i odgajatelja

- „Dan otvorenih vrata vrtića» namijenjen novoprimiteljnoj djeci i roditeljima
vrijeme realizacije: rujan 2015.
- Boravak roditelja u skupini tijekom prvih dana djetetove prilagodbe
vrijeme realizacije: rujan i tijekom godine prema potrebi djece i roditelja
- Sudjelovanje roditelja u posjetima, izletima, te prezentiranju zanimanja i hobija roditelja
vrijeme realizacije: tijekom godine
- „Božićni i Uskršnji sajam za roditelje“
vrijeme realizacije: prosinac 2015. i ožujak 2016. Godine
- 20. Dani dječjih vrtića Grada Zagreba – *Druženje djece, roditelja i odgajatelja & Sportske igre za roditelje i odgajatelje*
vrijeme realizacije: svibanj 2016.

3. Individualni pristup obitelji

Više o svakodnevnom funkcioniranju djeteta u skupini te o njegovom cjelokupnom razvoju roditelji mogu doznati od odgajatelja tijekom individualnih informacija. To je idealna prilika za komparaciju različitih perspektiva i pristupa u odgoju i obrazovanju djeteta, onih institucionalnog i obiteljskog karaktera. Tom prilikom odgajatelj dobiva dodatne informacije o djetetu u roditeljskom domu, što pomaže u kreiranju adekvatnog pristupa pojedinom djetetu, a nerijetko se zajednički planiraju, propituju i usklađuju i odgojni postupci za određene situacije. U individualne razgovore uključuju se i članovi stručnog tima vrtića (pedagog, psiholog, defektolog, logoped ili zdravstveni voditelj) ili se. Nekad se i u dogovoru s odgajateljima ili na inicijativu samih roditelja, organiziraju savjetodavni razgovori s pojedinim članovima stručnog tima.

Individualni razgovori roditelja, odgajatelja i članova razvojne službe s ciljem:

- usklađivanje obiteljskog i institucionalnog konteksta u razvoj djeteta,
- kao i pomoći obiteljima u odgoju i njezi djeteta
- prikupljanje važnih podataka o djetetovom životu i ponašanju u obitelji
- informiranje roditelja o ponašanju djeteta u odnosu na njegove razvojne potrebe, u odnosu na djecu i odrasle u vrtiću
- inicijalni intervjui za novoupisanu djecu u vrtić

Vrijeme realizacije: tijekom godine, prema potrebi djece, roditelja ili odgajatelja

4. Psihološko savjetovanje roditelja vezano uz

- karakteristike psiho-motornog razvoja djece
- izazove suvremenog roditeljstva
- odabir posebnih/obogaćenih cjelodnevnih i kraćih programa
- poteškoće u periodu adaptacije
- procijene zrelosti za školu
- posebne potrebe djece, te specifičnosti njihovih obitelji

Nositelji: psihologinja

Vrijeme realizacije: tijekom godine

5. Senzibilizacija roditelja za potrebe i prava djece s teškoćama, te stručna pomoć obitelji

Navedene zadaće realizirat ćemo

- prikupljanjem svih relevantnih podataka o zdravstvenom statusu djeteta i njegovim posebnim potrebama,
- individualnim savjetodavnim radom članova stručnog tima s roditeljima,
- edukativnim predavanjima,
- uključivanjem roditelja u odgojno obrazovni rad.

Nositelji: edukacijski rehabilitator, ravnatelj, zdravstveni voditelj, odgajatelji i svi članovi stručno-razvojne službe

Vrijeme realizacije: tijekom godine

U ovu kategoriju ulazi i najnoviji oblik suradnje s roditeljima, radnog naziva **Kolaboracijski sastanak**. Naime, ove godine je planirana intenzivnija suradnja s roditeljima djece s komunikacijskim teškoćama.

Kako smo se u okviru provođenja projekta „Malim koracima do prave integracije“ te tijekom prošlogodišnje edukacije ComAlong i ComPal upoznali s nešto drugačijim pristupom praćenju razvoja djece i suradnje s roditeljima, planiramo ta nova znanja implementirati u svakodnevni rad s djecom i njihovim roditeljima.

Znanja i vještine koje smo tijekom navedenih edukacija usvojili, velikim dijelom se odnose na načine evidentiranja, praćenja i procjene razvoja djece s komunikacijskim teškoćama. Pri tome se koriste tzv. *kolaboracijske tablice i skale postavljanja ciljeva (GAS)*.

Takav način evidentiranja potencijala djeteta, opisa problema, metoda poticanja i praćenja napretka djece s komunikacijskim teškoćama pokazao se učinkovitim i u smislu unapređivanja suradnje s roditeljima, te nam je cilj dalje se usavršavati u njegovoj primjeni.

Nositelji: ravnatelj, zdravstveni voditelj, svi članovi razvojne službe, odgajatelji i osobni pomoćnici u suradnji s roditeljima/ skrbnicima djeteta s posebnim potrebama

Vrijeme realizacije: listopad i studeni 2015., svibanj i lipanj 2016., ali i tijekom godine.

6. U području specifično logopedskih poteškoća:

- savjetovanjem o radu i ponašanju djeteta s teškoćama u skupini
- upućivanje na daljnje specijalističke preglede (audiolog, otorinolaringolog, fonijatar, neurolog i dr.)
- upoznavanje roditelja s psihofizičkim razvojem djeteta na temelju analize dokumentacije, dijagnostičkog ispitivanja i dr.

- savjetovanje roditelja o načinu rada kod kuće s djecom s teškoćama te djecom s glasovno-govorno-jezičnim teškoćama.

Nositelji: logoped u suradnji s ravnateljem, zdravstvenim voditeljem, članovima razvojne službe i odgajateljima

Vrijeme realizacije: tijekom godine

Suradnja s roditeljima kao i njene bitne zadaće realiziraju se tijekom godine prema planu aktivnosti (plan roditeljskih sastanaka, radionica za roditelje, izleta i svečanosti) i prema potrebi djeteta, roditelja ili odgojitelja.

7. Informiranje

- **web stranica vrtića**

- web stranicom vrtića informirat će se o radu vrtića, prezentirati projekte, događanja u vrtiću i unaprjeđivati komunikaciju s roditeljima
- sadržaji vezani uz život i rad djece i odraslih u vrtiću te stručna podrška roditeljima

Vrijeme realizacije: stranica se redovito obnavlja tijekom godine,

Nositelji: logopedinja, pedagoginja i odgajatelji, a prema potrebi svi ostali stručni suradnici

- **Info – panoji** za roditelje na razini vrtića

- *Roll-up banner* – plakat s informacijama o EU projektu
- Kalendar događanja u vrtiću
- Stalni i promjenjivi panoji sa sadržajima vezanim uz tjedna događanja u vrtiću
- Prezentacija foto zapisa, dječjih radova, dječjih izjava
- Tjedni planovi & Tjedni rezimei svake pojedine skupine

Vrijeme realizacije: tijekom godine

Nositelji: odgajatelji i prema potrebi, svi stručni suradnici

- **Info – panoji** za roditelje na razini skupine („**Kutići za roditelje**“)

Roditelje o redovnim događanjima u skupini, kao i o ostalim važnim informacijama obavještavamo i putem oglasnih ploča skupine. Na oglasnim pločama često su i obavijesti o

trenutnim aktivnostima skupine, prezentirane u obliku tjednih planova i tjednih rezimea, uz popratne materijale i kreativna ostvarenja djece, a roditeljima su u svakoj skupini dostupne i *Ogledne mape skupine*, koje objedinjuju cjelogodišnji rad u skupini njihova djeteta. Roditelji su nam važni partneri i u sakupljačkim aktivnostima. Pritom se misli na otpadne, tzv. pedagoški neoblikovane materijale, koji svrhovitom upotrebom doprinose razvoju kreativnosti, poticanju kognitivnog razvoja, ali i razvoju djetetove ekološke svijesti.

- Prezentacija tjednih planova rada i tjednih osvrti na sva važna događanja u skupini
- Informacije i sadržaji u vezi sudjelovanja roditelja, osobito u dječjim projektima
- Fotografije, dječji radovi i druga ostvarenja

Vrijeme realizacije: tijekom godine

Nositelji: odgajatelji

- **Centralni Info – pano** – riječ je o panou koji je nastao zbog projekta „Malim koracima do prave integracije“, a kasnije je prenamijenjen za opće potrebe vrtića. Zauzima prostor ispred dvorane. To je mjesto dobrodošlice, okupljanja i razmjene informacija i konstruktivnih ideja za sve roditelje i odgojno obrazovne djelatnike ustanove, ali i sve vanjske suradnike i prijatelje „Potočnice“, s ciljem poboljšanja cjelokupnih uvjeta boravka djece u vrtiću.

Nositelji: pedagog, odgajatelji i prema potrebi, članovi razvojne službe

- **Stručni tematski letci i brošure za roditelje:**
  - *Idemo u vrtić s osmjehom*
  - *Emocionalni razvoj predškolskog djeteta*
  - *Program rada s djecom s teškoćama*
  - *Engleski program*
  - *Priprema za školu*
  - *Sve što ste oduvijek željeli znati o psihologu u vrtiću*
  - *Programi za rano učenja stranog jezika ...*
  - *Program na mađarskom vrtiću*
  - *Dramski vrtić*
  - *Informacijski letak o EU projektu*
  - *Pismo za roditelje (AAC)*
  - *Katalozi odgojno-obrazovnog rada i ostvarenja svake pojedine skupine*

- **Instrumenti praćenja**

Procjene /samoprocjene (zadovoljstvo, interesi, potrebe, prijedlozi, očekivanja...)

- roditelja
- djece
- odgajatelja
- članova stručno-razvojne službe i ravnatelja
- svih ostalih zaposlenika ustanove

Za kraj ovog dijela treba reći da je predstavnik roditelja ujedno i član Upravnog vijeća vrtića, čime su roditelji aktivno uključeni u sva relevantna pitanja upravljanja vrtićem, kao i donošenje najvažnijih odluka ustanove.

8. Suradnja s vanjskim čimbenicima

Osim partnerstva s roditeljima veliki naglasak stavljamo i na suradnju s lokalnom zajednicom jer smatramo kako je iznimno važno da djeca već od predškolske dobi budu uključena u život opće društvene zajednice. Suradujemo sa svim odgojno-obrazovnim ustanovama i organizacijama civilnog društva i uključujemo se u većinu gradskih i općinskih manifestacija, nastojeći na adekvatan način popratiti sva relevantna događanja. Nerijetko u našim grupama ugošćujemo obrtnike, umjetnike i znanstvenike, kako bi djeci omogućili upoznavanje ljudi i običaja iz svoje neposredne okoline, te lakše spoznavanje društva u cjelini i svijeta koji ih okružuje. Naglasak je na potrebi da djeca od najmlađe dobi budu aktivni članovi zajednice u kojoj žive i u kojoj odgovorno i ravnopravno participiraju.

Partnerstvo s roditeljima i zajednicom potičemo i osiguravanjem transparentnosti našega rada, kao i diseminacijom naših odgojno-obrazovnih stručno-znanstvenih ideja i nastojanja, što je olakšano različitim oblicima komunikacije, a osobito komunikacijom putem vrtićke internetske stranice.

Suradnja s drugim ustanovama nadopunjuje i obogaćuje rad vrtića, te i ove pedagoške godine planiramo nastaviti (i proširiti) suradnju s većim brojem institucija u skladu s Godišnjim planom i programom rada vrtića:

1. Povezivanje s društvenim i stručnim čimbenicima i nadležnim institucijama u odgoju i obrazovanju, vezano uz redovni rad ustanove, ali i druge aktivnosti, poput stručnih ispita odgojitelja, i razmatranja i rješavanja specifične problematike:
  - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta,
  - Ministarstvo socijalne politike i mladih,
  - Agencija za odgoj i obrazovanje,
  - Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport,
  - Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom,
  - Područni ured Trešnjevka
  - Hrvatsko pedagojsko društvo
  - Hrvatsko pedagoško-književni zbor
  - Hrvatska psihološka komora
  - Hrvatsko matematičko društvo

2. Suradnja s institucijama koje vode brigu o **zdravlju djece**:
  - Pedijatrijske ambulante s područja Trešnjevke, dr. Metka Regan
  - Liječnica školske medicine dr. Ljiljana Đurić
  - Dom zdravlja – Zapad – prof.dr.sc. M. Jovančević, prim.dr.med.
  - Zavod za javno zdravstvo grada Zagreba – Epidemiološki odjel Trešnjevka
  - Stomatološka ambulanta
  - Udruga Zubić vila

3. Suradnja sa stručnjacima i **institucijama** u kojima su djeca našeg vrtića na tretmanu:
  - CeDePe (Dario Karačić & Zvezdana Delić)
  - Dječja bolnica Zagreb – Klaićeva,
  - Centar za socijalni rad Trešnjevka,
  - Centar za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG,
  - Centar Goljak,
  - Centar «Sloboština»
  - CZSS Trnje
  - Vinko Bek
  - Udruga „Dodir“
  - Slava Raškaj

- Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba
4. Suradnja s **visokoškolskim institucijama i fakultetima:**
- Učiteljska akademija: „Kineziološka metodika“, dr.sc. Vatroslav Horvat, „Metodika književnosti i hrvatskog jezika“ dr. sc. Vladimira Velički & dr. sc. Marina Gabelica
  - Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet
  - Filozofski fakultet, dr. sc. Mirjana Šagud
  - Akademija za razvojnu rehabilitaciju (dr.sc. Bošnjak)
5. Suradnja i razmjena iskustava s dječjim vrtićima s područja Trešnjevke i Zagreba, posebno s vrtićima koji imaju programe za djecu s teškoćama:
- DV Vladimira Nazora,
  - DV Utrina,
  - DV Bajka,
  - DV Duga,
  - DV Vrbik
  - DV Špansko
  - DV Izvor
6. Suradnja s **osnovnim školama** Julija Klovića, Kralja Tomislava, Matije Gupca i Tina Ujevića.
7. Suradnja s **kulturnim institucijama**, kazalištima, glazbenicima:
- Kazalište „Trešnja“, „Mala scena“, „Žar ptica“, „HNK“
  - Lutkarska kazališta „Čarobna Škrinja“, „Kvak“ i Zagrebačko kazalište lutaka“
  - Kazališna družina „Teatar PocoLoco“, „Artomobil“, „Produkcija Z“, „Dječja čarobna scena“, „Studio Suncokret“
  - Knjižnica Tina Ujevića i Knjižnice Grada Zagreba
  - Hrvatska glazbena mladež - Vatroslav Lisinski
  - HNK
  - Centar za kulturu Trešnjevka

8. Suradnja s Vijećem Gradske četvrti Trešnjevka – Sjever i Vijećem Mjesnog odbora „Antun Mihanović“

9. Suradnja s organizacijama za **rekreativne i odgojno zdravstvene** programe.

Planirana suradnju realizira se tijekom godine prema planu aktivnosti ili specifičnim potrebama. Nositelji programa suradnje su ravnatelj i članovi stručnog tima vrtića.

9. Vrednovanje i samovrednovanje u vrtiću (Preduvjet osiguravanja kvalitete ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja) & Dokumentiranje

Suvremeno koncipiran rani i predškolski odgoj i obrazovanje temelji se na humanističko-razvojnog pristupu i znanstvenim spoznajama o integriranoj prirodi učenja djece, s posebnim naglaskom na fleksibilnost, otvorenost i kontinuitet, što ide u prilog konstruktivističkoj i sukonstruktivističkoj teoriji, koja, između ostalih, predstavlja njegovu osnovnu značajku. Svrha mu je osigurati optimalne uvjete za uspješan odgoj, učenje i cjelovit razvoj svakog djeteta, kako bi u potpunosti razvilo sve svoje potencijale, vještine, sposobnosti i druge kapacitete, te kako bi izgradilo dostojanstvo, samopoštovanje i samopouzdanje. Jedna od osnovnih vještina koju bi dijete trebalo početi stjecati u najranijoj dobi jest usvojiti kako dobiti ono što želi i treba, a da pri tome ne ugrozi potrebe i prava drugih u zajednici.

Konvencija o pravima djeteta nalaže da svako dijete ima pravo na najbolje temelje u životu, ali i obvezu odraslih da djeci to pravo i osiguraju. Preduvjet svega navedenoga trebao bi biti osiguravanje kvalitete odgoja i obrazovanja u cjelini.

Kvaliteta sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja određuje se kao rezultat djelovanja niza subjektivnih i objektivnih čimbenika, koji u sinergiji omogućuju uspješno zadovoljavanje potreba svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa u ozračju prijateljskih i suradničkih odnosa uz stalnu tendenciju rasta. Predodžba vrtića kao zajednice subjekata koji uče, koji su stalni istraživači, zahtjeva kontinuirano vrednovanje usmjereno na istraživanje, razumijevanje i usavršavanje odgojno-obrazovne prakse.

Dva su glavna pristupa vrednovanja kvalitete odgojno-obrazovnog sustava: eksterno (vanjsko) i interno (unutarnje), odnosno samovrednovanje. I vanjsko i unutarnje vrednovanje u jednakoj mjeri predstavljaju nezaobilazan dio odgojno obrazovnog procesa, s tim da je

unutarnje vrednovanje mikro razina unapređivanja odgojno-obrazovne prakse, jer se odnosi na jednog subjekta/ustanovu i služi u svrhu osnaživanja ustanove i svih njezinih članova s ciljem podizanja razine kvalitete rada i djelovanja u cjelini, odnosno mijenjanjem implicitnih pedagogija svakog pojedinca, mijenja se i kultura ustanove u cjelini, dok se vanjsko odnosi na ocjenu vanjskih supervizora o istoj toj kvaliteti, prema općim parametrima kvalitete i u komparaciji sa svim ostalim subjektima/ustanovama koji djeluju u okviru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na makro razini odnosno lokalnoj i/ili nacionalnoj razini. I vrednovanje i samovrednovanje su nužni procesi sustavnoga i kontinuiranog praćenja, analiziranja i procjenjivanja kvalitete rada ustanove.

Definicija kvalitete odgojno-obrazovne prakse nije nepromjenjivo, statično pitanje sa samo jednim ispravnim odgovorom. Zahtjevi za kvalitetom temelje se na živoj razmjeni znanja, iskustava i sklonosti svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Iz navedenog proizlazi da je kurikulum odgojno-obrazovne ustanove neodvojiv od procesa učenja djece i odraslih, a ističe da je sukonstrukcija znanja moguća jedino u zajednici koja uči. Stoga jedan od kriterija vrednovanja i samovrednovanja sustava ranog i predškolskog obrazovanja, odnosno dječjih vrtića, treba ići u smjeru istraživanja, praćenja i osvješćivanja te stalnog inoviranja postojeće prakse, radi unapređivanja dječjih vrtića i njihove transformacije u zajednice koje uče.

Kvalitetno vrednovanje i samovrednovanje je najmoćnije sredstvo za poticanje promjena na bolje, to je utvrđivanje trenutnog stanja, detektiranje problema i/ili dobre prakse, određivanje prioriteta, pronalaženje ideja za rješavanje problema i/ili unapređivanje prakse i utvrđivanje pozitivnih postignuća i njihovo osnaživanje.

Proces vrednovanja i samovrednovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju može obuhvaćati cjelinu odnosno ukupnost funkcioniranja sustava ili neke segmente ranog i predškolskog odgoja.

Nekoliko je načina odnosno modela samovrednovanja i vrednovanja sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, od kojih je svaki primjenjiv ovisno o kontekstu pojedine ustanove.

Prema Ljubetić, M. (2009.) ključna područja vrednovanja su sljedeća:

1. Filozofija, stajališta i vrijednosti ustanove - Jačanje kapaciteta ustanove da sama sebe mijenja i usavršava u zacrtanom smjeru
2. Stil upravljanja u dječjem vrtiću, izgradnja zajedničke vizije te uloge čimbenika odgojno-obrazovnog proces - Razvijanje strategije angažmana, a ne kontrole (transformacijski tip vođenja)

3. Kvaliteta odnosa (na svim razinama u dječjem vrtiću i izvan njega) i načini rješavanja problema - Podizanje razine kvalitete komunikacije, preuzimanje sve veće odgovornosti za kvalitetu odnosa, razvijanje spremnosti za timski rad, poticanje uključenosti svih čimbenika odgojno-obrazovnog procesa
4. Prostor i materijalno okruženje (materijalizacija odgojne filozofije dječjeg vrtića) - Oblikovanje prostorno-materijalnog okruženja za življenje i učenje koje omogućava komunikaciju i socijalnu interakciju djece i odraslih u dječjem vrtiću te omogućava: slobodu izbora, samostalnost, kretanje, kreativnost, vlastiti tempo učenja...
5. Zdravstveno-higijenski uvjeti rada i sigurnost - Planiranje prehrane u skladu s preporukama stručnjaka, čistoća i urednost ustanove, sigurnost unutarnjih i vanjskih prostora ustanove, te provedba sigurnosnih mjera
6. Kurikulum predškolskog odgoja te učenje djece i odraslih - Osvješčivanje, uvođenje promjena, analiza rezultata, praćenje, inoviranje, transformacija vrtića u zajednicu koja uči
7. Odnosi/partnerstvo obitelji, vrtića i lokalne zajednice - Shvaćanje roditelja i članova lokalne zajednice kao ravnopravnih partnera u odgoju i obrazovanju djece, djelatno uključivanje roditelja i svih čimbenika u sukonstrukciju vrtićkog kurikuluma
8. Ljudski resursi - Uočavanje elementa zadovoljstva poslom, procjenjivanje kompetentnosti u radu s djecom, roditeljima i kolegama te želju za kontinuiranim usavršavanjem
9. Proces praćenja i vrednovanja - Osviješčivanje dobrih i loših segmenata rada, zadovoljstvo kvalitetom rada, spremnost za prihvaćanje i iznošenje dobronamjernih primjedaba o radu, otvorenost ustanove za razgovor o kvaliteti, procjenjivanje osobnog doprinosa kvaliteti rada ustanove, te elemente stavova o procesima vanjskog vrednovanja i samovrednovanja.

O važnosti vrednovanja i samovrednovanja u institucionaliziranim oblicima odgoja i obrazovanja govori i ISSA-in (*International Step by Step Association*) dokument *Kompetentan učitelj 21.stoljeća: Definicija kvalitetne pedagoške prakse*, gdje se opisuje sedam područja rada odnosno djelovanja, a u cijelosti se usredotočuje na aktivnosti praktičara odnosno pedagoški proces. Radi se o sljedećih sedam područja:

1. Interakcija - Kroz interakciju sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa omogućiti djeci sudjelovanje, učenje i razvoj svih njihovih potencijala
2. Obitelj i zajednica - Razvijanje partnerstva s članovima obitelji i zajednice, uključujući ih na različite načine u život vrtića
3. Inkluzija, različitost i demokratske vrijednosti - Pružanje jednakih mogućnosti za učenje i sudjelovanje u životu vrtića razumijevanjem, prihvaćanjem i uvažavanjem različitosti i

stvaranjem tolerantnog okruženja u kojem se poštuju individualne slobode pojedinca, svakog djeteta i svake odrasle osobe

4. Procjenjivanje i planiranje - Sustavno praćenje razvojnog napretka, procesa učenja i odgoja djeteta, te na osnovu dobivenih podataka planiranje poticaja za daljnji razvoj njegovih kompetencija, uzimajući u obzir njegove specifične potrebe, interese, mogućnosti i potencijale i iznad svega, neupitno poštivanje njegovih prava

5. Strategije poučavanja - Strategijama se stvaraju prilike za formiranje, izražavanje i promjenu vlastitog mišljenja, stvaranje izbora, donošenje odgovornih odluka, te za postizanje dogovora

6. Okruženje za učenje - Kreiranje sigurnog i poticajnog okruženja u kojem se djeci nude razvojno primjereni materijali, aktivnosti i situacije za učenje

7. Profesionalni razvoj - Unapređivanje profesionalnog usavršavanja u okviru strategije cjeloživotnog učenja poticanjem profesionalne i osobne autonomije pojedinca i osnaživanjem njegovih profesionalnih kompetencija.

Važno je još jednom istaknuti kako je krajnji cilj vrednovanja i samovrednovanja dječjeg vrtića utvrđivanje postojećeg stanja, te jačanje kapaciteta ustanove da samu sebe mijenja i usavršava u zacrtanom smjeru, vodeći računa o stvaranju uvjeta za uspješno zadovoljavanje potreba i prava svih. U skladu s navedenim nužno je stvoriti okruženje i ozračje za slobodan dijalog u kojem će samo/vrednovanje i samo/refleksije pojedinaca biti nadopunjene refleksijama svih ostalih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, čime je jedino moguće kreirati zdravu i produktivnu organizaciju u kojoj promjene ne predstavljaju problem, već samo novi izazov u promatranju odgojno-obrazovnih fenomena.

Kvalitetnim samovrednovanjem svih subjekata odgojno-obrazovnog procesa (ravnatelj, stručni djelatnici, djeca, roditelji, čimbenici lokalne zajednice) značajno se unaprijeđuje odgojno-obrazovna praksa u dječjim vrtićima.

Kooperativnim vrednovanjem (vanjskim i unutarnjim) stječe se uvid u postojeće stanje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, detektiraju se postojeći problemi i utvrđuju mogući pravci djelovanja u cilju unapređivanja kvalitete sustava ranog i predškolskog odgoja u cjelini.

Analogno tome, poticanjem i osnaživanjem postupaka samovrednovanja odraslih potiče se i samovrednovanje djece u svim odgojno-obrazovnim aspektima, čime im se izravno omogućuje osvještavanje njihovih djelotvornih/nedjelotvornih ponašanja i preuzimanje odgovornosti za vlastite izbore od najranije dobi.

U prethodnom tekstu objašnjena su područja vrednovanja, a uz njih fokus je i na pristupima, postupcima i kriterijima vrednovanja. Oni su u korelaciji sa svrhom ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ali i uvjetima u kojima se isti ostvaruje.

Vrednovanje cjelokupnog rada, kao i programa dječjeg vrtića „Potočnica“ detaljno je opisano u okviru Godišnjeg plana i programa rada dječjeg vrtića⁷ (*Poglavlje 5.2.*⁸). Isto tako, modeli vrednovanja i samovrednovanja bitnih zadaća i aktivnosti na nivou ustanove opisani su pojedinačno u individualnim planovima i programima rada ravnatelja i članova stručnog tima te zdravstvenog voditelja (*Poglavlje 10.*⁹), kao i u godišnjim planovima posebnih odgojno-obrazovnih programa (*Poglavlje 11.*¹⁰).

Vrednovanje programa vrše, ovisno o području i potrebama ustanove, odgajatelji koji provode programe, djeca, roditelji, stručni suradnici i ravnatelj, uz suradnju s vanjskim institucijama, osobito GKOS, MZOS i AZOO, ali i drugima. Vrednovanje može biti usmjereno kako na zaposlenike ustanove, tako i na korisnike usluga, ovisno o trenutnom području interesa rada i predmetu istraživanja.

Kako bi se kvalitetno moglo provoditi vrednovanje, ono nužno uključuje odgovarajuće oblike dokumentiranja, pa se u tu svrhu koriste različite metode, postupci i tehnike praćenja, snimanja, prikupljanja i obrade podataka (protokoli i liste), s ciljem valorizacije i evaluacije pojedinih aspekata odgojno-obrazovnog rada i/ili odgojno-obrazovnog procesa u cjelini. Protokole praćenja i procjenjivanja, evaluacijske liste, ankete, upitnike, skale procjene i druge oblike namijenjene kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjima pedagoške prakse i postavljanju indikatora uspješnosti samostalno izrađuju predstavnici razvojne službe vrtića, ravnatelj i, ukoliko je potrebno, vanjski su/stručnjaci i suradnici, a rezultati se prezentiraju unutar ustanove i nadležnim institucijama, sukladno zakonskim propisima, odredbama i pravilima struke.

Za postizanje kvalitete u procesu vrednovanja programa, neophodno je iznimno dobro poznavanje i/ili proučavanje državnih i međunarodnih dokumenata kojima se uređuju ljudska prava, temeljnih dokumenata Republike Hrvatske, poznavanje suvremenih znanstvenih spoznaja i dostignuća vezanih uz razvoj, odgoj i učenje djece rane i predškolske dobi, upućenost u različite koncepcije odgoja za ljudska prava u svijetu (UNICEF, UNESCO), proučavanje stručne literature, odgovarajući modeli dokumentiranja u vidu pravilnog vođenja

---

⁷ Godišnji plan i program dječjeg vrtića „Potočnica“ za pedagošku godinu 2015./2016.

⁸ Godišnji plan i program dječjeg vrtića „Potočnica“ za pedagošku godinu 2015./2016.

⁹ Godišnji plan i program dječjeg vrtića „Potočnica“ za pedagošku godinu 2015./2016.

¹⁰ Godišnji plan i program dječjeg vrtića „Potočnica“ za pedagošku godinu 2015./2016.

i valorizacije pedagoške dokumentacije, izvještaja o opažanjima i praćenjima (introspekcija, ekstrospekcija), refleksivne i samorefleksivne metode kao dio akcijskih istraživanja i primjeri dokumentiranja rada odgajatelja, analitičke metode vezane uz sadržaje i aktivnosti, metode evaluacije rezultata, foto, video i audio zapisi i sl.

Različiti su oblici dokumentiranja u neposrednom radu s djecom, a svi oni mogu poslužiti kao osnova za vrednovanje programa, pa se tako koristi sociometrijski postupak (izbor, odbijanje), pratiti i proučavaju metode učenja i poučavanja (verbalne, problemske, istraživačke, metode promatranja, demonstracije...), sukladno tome načini artikulacije aktivnosti i dječja igra, kao osnovna aktivnost, sredstvo i metoda rada u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Dokumentiranje se provodi bilježenjem svakodnevnih aktivnosti djece izradom individualnih i grupnih portfolia, prikupljanjem i prezentiranjem individualnih i zajedničkih uradaka djece u izložbenim prostorima vrtića i na panoima i plakatima, prikupljanjem i bilježenjem dječjih kreativnih ostvarenja, trodimenzionalnih radova (modeli i makete), dječjih crteža, zapisima verbalnih izričaja djece i njihovim refleksijama i samorefleksijama, foto i video snimkama, pisanim opservacijama postignuća i kompetencija djece (deskriptivno narativne bilješke), na temelju čega se izrađuju protokoli i instrumenti praćenja, prikupljanja i sređivanja kvantitativnih i kvalitativnih podataka, a program se može vrednovati od strane same ustanove, odgajatelja, stručnih suradnika, ravnatelja, ali i same djece i roditelja.

Dobiveni rezultati služe u svrhu uspoređivanja sa najnovijim istraživanjima i spoznajama teorije i prakse ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kod nas i u svijetu i, prema potrebi, pomažu u modificiranju i unapređivanju kvalitete svakodnevnog praktičnog djelovanja u našoj ustanovi, kako na nivou odgojno-obrazovnog procesa ustanove, pojedine programske cjeline, pojedine skupine ili djeteta.

Ukratko, pedagoška dokumentacija je sredstvo istraživanja odgojno-obrazovnog procesa, učenja i napredovanja djece koje pokazuje djeci, odgojiteljima, stručnim suradnicima i roditeljima što se u dječjem vrtiću svakodnevno radi. Praćenje djeteta je proces promatranja djeteta u igri i aktivnostima, s ciljem upoznavanja interesa, osobnosti, stilova učenja i sagledavanja stupnja individualnog razvoja djeteta. Prikupljene informacije temelj su budućeg planiranja rada, orijentacijska osnova za organiziranje aktivnosti djece ili pojedinog djeteta. Važna uloga pedagoške dokumentacije je u evidentiranju postignuća odgojno-obrazovnog rada dječjeg vrtića u svrhu istraživanja, praćenja, vrednovanja i unapređivanja odgojno-obrazovnog procesa. Pedagoška dokumentacija je sredstvo za stvaranje društvenog i profesionalnog konteksta, osobu čini kompetentnijom jer joj olakšava uvid u vlastitu praksu i profesionalni razvoj, kao i osobne procese učenja, čime se povećava mogućnost da se o istom

otvoreno polemizira, i to na nivou tima. Jedna od važnijih namjena dokumentacije je da pomogne odgajatelju da bolje razumije dijete, upozna način na koji ono razmišlja, što o nečemu zna i kako nešto razumije, što praksu kontinuirano vodi u smjeru veće senzibiliziranosti za potrebe i interese djeteta i bolje razumijevanje dječje prirode.

Dokumentacija odgajatelju omogućuje da na adekvatan način podrži i dodatno potakne proces učenja djeteta, promišljajući moguće smjerove daljnjeg razvoja prakse. Dokumentacija djetetu pomaže da svoju ideju, potrebu, interes ili pretpostavku lakše iskomunicira drugoj djeci, a druga djeca mu pomažu da tu ideju nadograđuje, mijenja i postupno gradi nove spoznaje. Roditeljima dokumentacija omogućuje da saznaju, ne samo što su djeca radila, već i kako i zašto su nešto radila, da ne vide samo produkt već i da spoznaju vrijednost i važnost procesa dječjeg rada, da vide onaj dio života djeteta koji je njima obično nedostupan jer je izvana nevidljiv. Učenje je konstantno istraživanje i kao takvo mora biti transparentno, a jedan od načina postizanja transparentnosti je upravo pedagoška dokumentacija.

Obavezna pedagoška dokumentacija propisana je Pravilnikom o obrascima i sadržaju pedagoške dokumentacije i evidencije o djeci u dječjem vrtiću (Narodne novine, broj 83/2001.), a sukladno zakonu, pravilniku i propisima, kontinuirano se vodi u dječjem vrtiću „Potočnica“:

1. Matična knjiga djece djece
2. Knjiga pedagoške dokumentacije odgojne skupine
3. Imenik djece
4. Ljetopis dječjeg vrtića
5. Godišnji plan i program odgojno-obrazovnog rada
6. Godišnje izvješće o ostvarivanju plana i programa rada
7. Program stručnog usavršavanja
8. Dosje djeteta s posebnim potrebama
9. Knjiga zapisnika (Odgajateljska vijeća, interni stručni aktivni i radni dogovori, stručni tim vrtića)

Osim navedene pedagoške dokumentacije i evidencije o djeci u dječjem vrtiću, dokumentiranje se provodi i na različite druge načine, s namjerom što kvalitetnijeg uvida u planiranje, realizaciju, praćenje i evaluaciju odgojno-obrazovnih procesa na nivou skupine i/ili ustanove, organizacijskih uvjeta i pedagoškog konteksta ustanove u cjelini.

U dodatnu pedagošku dokumentaciju „Potočnice“ ubrajaju se:

- Posebni zapisi, bilješke odgajatelja i/ili članova stručno-razvojne službe
- Dječje mape, radovi djece, zapisi njihovih izjava, radni materijali, likovna i druga ostvarenja
- Različite Liste praćenja za djecu i/ili odrasle
- Foto, video i audio zapisi djece i/ili odraslih, njihovih pojedinačnih i/ili zajedničkih radova i različitih ostvarenja u vrtiću
- Tjedni plan za cijelu ustanovu (izrađuje pedagog u suradnji s ravnateljem)
- Tjedni planovi i Tjedni rezimei svake skupine u „Kutiću za roditelje“ (izrađuju odgajatelji)
- Stručni radovi kao rezultat dječjih projekata i istraživanja unutar skupine
- Stručni radovi kao rezultat projekata i istraživanja na nivou ustanove (akcijska istraživanja, implementacija novih programa i metoda rada i sl.)
- Mjerni instrumenti izrađeni za potrebe procjene rada odgojno-obrazovne ustanove, a s ciljem unaprjeđivanja kvalitete na mikro ili makro planu, od strane roditelja i vanjskih suradnika, ali i procjene zaposlenika spomenutog procesa ili specifičnih segmenata tog procesa (upitnici, ankete, skale procjene, evaluacijske liste i sl.)
- Individualni dnevници rada svakog pojedinog djelatnika
- Osobni radni portfolio odgajatelja
- Praćenje rada odgajatelja pripravnika
- Ogledna mapa odgojne skupine
- Zapisnici individualnih sastanaka s roditeljima
- Zapisnici komunikacijskih i plenarnih roditeljskih sastanaka
- Zapisnici radnih dogovora Interesnih skupina
- Zapisnici Povjerenstva za organizaciju izleta
- Dokumentacija Povjerenstva za organizaciju satnice
- Dokumentacija Povjerenstva za stručno-metodičku pripremu pripravnika
- Dokumentacija o različitim suradnjama unutar i izvan ustanove (institucije, društva, udruge i različite organizacije srodnog ili bar relativno bliskog područja)
- Dokumentacija pripremljena za objavljivanje u glasilima i časopisima koji prate razvoj odgojno-obrazovne teorije i prakse
- Obavijesti, suglasnosti, potvrde
- Letci, brošure, članci, smjernice za roditelje i posjetitelje
- Potpisne liste

- Tekstovi za web stranicu vrtića
- Kolaboracijske tablice
- GAS skale
- PK (AAC) dokumentacija
- Liste praćenja rada kolaboracijskih timova
- Zapisnici radnih dogovora kolaboracijskih timova
- Kućni red vrtića

Naglasak u ovoj pedagoškoj godini je na unapređivanju procesa dokumentiranja u dječjem vrtiću od strane odgajatelja. Posebna pozornost posvetit će se osmišljavanju i izradi Oglednih mapa svake pojedine skupine.

Isto tako, intenzivan rad se planira na području rada kolaboracijskog tima i kolaboracijske dokumentacije, osobito po pitanju dokumentiranja radnog procesa i postignuća, u vidu kolaboracijskih tablica, GAS skala i PK (AAC) materijala.

10. Etički kodeks

Etičkim kodeksom Dječjeg vrtića *Potočnica* utvrđuju se pravila uzornog ponašanja svih djelatnika koja se temelje na normama međunarodnog i unutarnjeg prava, kao i normama koje nužno nisu izražene pravnim propisima, spadaju u domenu vrijednosnog sustava ustanove, osobnog i profesionalnog morala odgovornog pojedinca koji postupa po načelima profesionalne etike.

Svi radnici Dječjeg vrtića *Potočnica* pridržavaju se Etičkog kodeksa u svome profesionalnom radu, javnom djelovanju prema djeci i roditeljima/starateljima, poslovnim suradnicima, javnim tijelima i institucijama, osnivaču i Ustanovi te u međusobnim odnosima. Kodeks predstavlja moralnu obavezu, a njegova načela su skup smjernica za uzoran i profesionalan rad, prema sljedećim načelima:

1. Načelo zakonitosti, profesionalnosti i stručnosti
2. Načelo uvažavanja ljudskih prava
3. Načelo poštivanja integriteta i dostojanstva osobe
4. Načelo jednakosti i pravednosti
5. Načelo objektivnosti

6. Načelo samostalnosti rada
7. Načelo povjerljivosti, tajnosti i zaštite podataka
8. Načelo transparentnosti, razmjenjivanja informacija i iskustava
9. Načelo poštenja i odgovornosti u radu
10. Načelo mirnog suživota
11. Načelo zaštite osobnog ugleda, struke i ugleda Ustanove

Kurikulum Dječjeg vrtića *Potočnica* za pedagošku 2015/2016. godinu razmatralo je i usvojilo Upravno vijeće Dječjeg vrtića *Potočnica* na sjednici održanoj ? **2015. godine.**

Predsjednica Upravnog vijeća
Suzana Gojsević, odgojitelj

---

11. Literatura

- Andrilović, Čudina-Obradović: Osnove opće i razvojne psihologije, psihologija odgoja i obrazovanja, Školska knjiga, Zagreb, 1994.
- Bašić, Koller-Trbović, Žižak: Integralna metoda, Alinea, Zagreb, 1993.
- Bosnar, B., Bradarić-Jončić, S. (2008). Stavovi prema integraciji gluhe djece, znakovnom jeziku i uključivanju tumača za znakovni jezik u redovne vrtiće i škole, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 44, 2,11-30.
- Bruner, J. S., *Kultura obrazovanja*. Educa, Zagreb, 2000.
- Cvetković Lay Jasna, Pečjak Vid: *Možeš i drukčije – priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*, Alinea, Zagreb, 2004.
- Čudina-Obradović: *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- Deklaracija o pravima djeteta; *Ljudska prava – osnovni međunarodni dokumenti*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- Došen-Dobud, A., *Predškola. Vodič za voditelje i roditelje*. Alinea, Zagreb, 2001
- *Državni pedagoški standard*. Narodne novine broj 90/ 2010.
- Ferruci, P., *Što nas uče djeca*. Algoritam, Zagreb 2000.
- Gabelica-Šupljika Maja, Milanović Mirjana: *Blagdani djetinjstva*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Hitrec, G.: *Kako pripremiti dijete za školu*. Školska knjiga, Zagreb, 1991.
- Janičić-Holcer Jelena: *Sto i jedan način kako pokazati djetetu da ga volite*, Naklada Nika Zagreb, 2004.
- Jurić, V. (2004). *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
- Juul, J. (1995). *Razgovor s obitelji – perspektive i procesi*. Zagreb: Alineja
- Juul J.: *Vaše kompetentno dijete*, Educa, Zagreb, 1996.
- Kiš-Glavaš, L. (1999). *Promjena stava učitelja prema učenicima usporenog kognitivnog razvoja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.
- Kiš-Glavaš L., Fulgosi-Masnjak R. (2002.). *Do prihvaćanja zajedno: integracija djece s posebnim potrebama : priručnik za učitelje*. Zagreb : [Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama - IDEM](#).

- Konvencija o pravima djeteta; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2001.
- Kobešćak, S. (2003). Od integracije do inkluzije u predškolskom odgoju. Odgoj obrazovanje i rehabilitacija djece i mladih s posebnim potrebama : zbornik radova sa okruglog stola 8. svibnja 2002. (urednik Miroslav Pospiš); str.27-29. Zagreb. . Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Lacković-Grgin K., Proroković A., Čubela V., Penezić Z. (2002). Zbirka psihologijskih skala i upitnika. Zadar: Filozofski fakultet u Zadru.
- Levandovski, D. (1985). Uloga odgajatelja, defektologa i članova stručnog tima u provođenju programa rada s djecom s teškoćama u razvoju. Iz: Djeca s teškoćama u razvoju u programima društvene brige o djeci predškolskog uzrasta. Savez društva defektologa Hrvatske, USIZ društvene brige o djeci predškolskog uzrasta grada Zagreba. Zagreb: 1985, 5-17.
- Likierman, H., Muter, V.: Pripremite dijete za školu. Ostvarenje, Lekenik, 2007
- Ljubetić, M. (2009). *Vrtić po mjeri djeteta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ljubetić, M. (2011). *Partnerstvo obitelji, vrtića i škole*. Zagreb: Školska knjiga
- Maleš, D., Stričević, I.: Bez straha u školu. Djeca prva, Zagreb 2004
- Maleš Dubravka, Milanović Mirjana, Stričević Ivanka: Živjeti i učiti prava, Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja, Filozofski fakultet, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, Zagreb, 2003.
- Maleš, D. (1994). *Roditelji i odgojitelji – partneri u procesu odgoja*. Dječji centar Čakovec. Čakovec.
- Maleš, D. (1996). Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. Društvena istraživanja. 5:1 (21), 75-89.
- Markočić M. i suradnici: Program predškole; zakonske i stručne pretpostavke organizacije i provedbe programa; radna mapa; Zavod za unapređivanje školstva, Zagreb, 2003.
- Markočić M. i suradnici: Igram do škole; Priručnik za voditelje igraonica koji rade s djecom iz socijalno-depriviranih sredina, Udruženje Djeca prva, Zagreb 2001.
- Markočić M. i suradnici: Igram do škole II; Priručnik za voditelje igraonica koji rade s djecom iz socijalno-depriviranih sredina; Iskustva iz prakse, Udruženje Djeca prva,
- Milanović, M., Stričević I., Maleš, D., Sekulić-Majurec, A.: Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u RH. UNICEF, Zagreb, 2000.

- Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja – Model Izvor*. Persona, Velika Gorica
- Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. SM naklada, Zagreb
- Mlinarević, V. i Tomas, S. (2010). Partnerstvo roditelja i odgojitelja – čimbenik razvoja socijalnih kompetencija djeteta. *Acta Iadert*. Vol. 5 (5), 89-103.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (kurikulum predškole) – nacrt, Zagreb, svibanj 2014
- Nacionalni okvirni kurikulum te opće obavezno i srednjoškolsko obrazovanje, RH, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2011.
- Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava, Vlada Republike Hrvatske Zagreb, 1999
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Vlada Republike Hrvatske – Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb, siječanj 2015..
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (2007). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine (2006). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske Savez društva Naša djeca Hrvatske.
- Obavijest o provedbi obaveznog programa predškole s djecom u godini dana prije škole u pedagoškoj godini 2014./2015., Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Klasa:601-02/14-03/00324, URBROJ:533-25-14-001, od 5. rujna 2014.
- Petrović-Sočo, B. (2009). Mijenjanje konteksta i odgojne prakse dječjih vrtića - Akcijsko istraživanje s elementima etnografskog pristupa. Zagreb: Mali profesor.
- Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole, (NN 107/2014.)
- Prijedlog koncepcije razvoja predškolskog odgoja (Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture RH, broj 7/8 1991.)
- Priručnik za razvijanje dječje kreativnosti: Dosadno mi je, što da radim. Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- *Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: NCVVO, 2012.
- Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, veljača 2004.

- Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture RH, broj 7/8 1991.)
- Seme Stojnović, I., Hitrec S.. Suvremeno vođenje u odgoju i obrazovanju (Priručnik za roditelje, stručne suradnike i odgojitelje u sustavu odgoja i obrazovanja). Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb, 2014.
- Senge, P., Ross, R., Smith, B., Roberts, C., Kleiner, A., *Peta disciplina u praksi*. Strategije i alati za gradnju učeće organizacije. Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.
- Sindik, J. (2007.) *Poticajno okruženje i osobni prostor djece u dječjem vrtiću*. Metodčki obzori 3 (2008), str. 143 - 154.
- Slunjski, E., *Dječji vrtić zajednica koja uči*. Spektar Media, Zagreb, 2008.
- Slunjski Edita: Integrirani predškolski kurikulum – rad djece na projektima, „Mali profesor“, Zagreb, 2001
- Slunjski Edita: Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću – organizaciji koja uči. Mali profesor. Zagreb, 2006.
- Slunjski, Edita, Zbirka priručnika za roditelje, odgajatelje i učitelje: Kako djetetu pomoći da... (9 knjiga/priručnika). ELEMENT. Zagreb, 2014.
  - Kako djetetu pomoći da... (p)ostane samostalno i odgovorno
  - Kako djetetu pomoći da... upozna svoje emocije (i nauči njima upravljati)
  - Kako djetetu pomoći da... bude uspješno i razvija samopouzdanje
  - Kako djetetu pomoći da... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti (1 kom.)
  - Kako djetetu pomoći da... (za)voli učenje i školu
  - Kako djetetu pomoći da... stječe prijatelje i razvija socijalne vještine
  - Kako djetetu pomoći da... bude pametno na različite načine
  - Kako s djetetom... razgovarati i razvijati kvalitetan odnos
  - Kako djetetu pomoći da... (p)ostane tolerantno razumije i prihvaća različitosti)
- Staničić, S. (2005). Uloga i kompetencije školskih pedagoga. Pedagogijska istraživanja. Br. 1 (2), 35-48.
- Stanley I. Greenspan, dr. med, dr. sc. Serena Wieder i Robin Simons: Dijete s posebnim potrebama – poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja, Ostvarenje, Zagreb, 2003.

- Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M.: Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2004
- Stevanović Marko : Predškolska pedagogija, EDT, Rijeka, 2000
- Stoll, L., Fink, D., *Mijenjajmo naše škole: Kako unaprijediti djelotvornost i kvalitetu škola*. Educa, Zagreb, 2000.
- Strategija za izradbu i razvoj nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj, opće obavezno i srednjoškolsko obrazovanje, RH, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Vijeće za nacionalni kurikulum, Zagreb, 2007.
- Upute za pisanje programa u svrhu provođenja postupka verifikacije (www.azoo.hr od 17. 11. 2010.)
- Vodič kroz cerebralnu paralizu. (2002). Zbornik radova. Zagreb: Društvo invalida cerebralne i dječje paralize.
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN broj 10/97., 107/07., 94/13.)

Internet izvori:

- <http://bs.scribd.com/doc/37925758/Integracija-Djece-s-Posebnim-Potrebama>
- http://www.dijete.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=136&lang=hr
- <http://www.hciz.hr/old/clanak.php?id=12497>
- <http://dira.forums-free.com/inkluzija-djece-s-teskocama-u-razvoju-u-redovan-sustav-odgoj-t3114.html>
- <http://dira.forums-free.com/sto-je-potpuna-a-sto-djelomicna-integracija-t372.html>
- <http://dira.forums-free.com/integracija-inkluzija-djeteta-u-vrtic-odnosno-skolu-t213.html>
- <http://www.korakpokorak.hr/hr/praksa-kvaliteta-izvrsnost/10/>
- <http://www.poslovni-savjetnik.com/propisi/skolstvo-osnovno-skolstvo/pravilnik-osnovnoskolskom-odgoju-i-obrazovanju-ucenika-s-teskoca>
- <http://www.roda.hr/article/read/inkluzija-djece-s-teskocama-u-razvoju-u-redovan-sustav-odgoja-i-obrazovanja>
- <http://www.roda.hr/article/read/cerebralna-paraliza>

- <http://www.roda.hr/article/read/neurorizicna-djeca>
- http://www.udruga-zvoncici.hr/cerebralna_paraliza.html
- <http://uznasnistesami.hrt.hr/singlica/integracija-u-drustvo-djece-s-teskocama-u-razvoju/>